

Молода Україна

журнал української демократичної молоді

РІК ВИДАННЯ X

ЛЮТИЙ 1960

№ 68

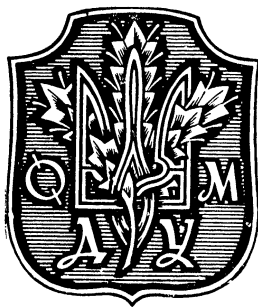
МОЛОДА УКРАЇНА

Видає Центральний Комітет Об'єднання Демократичної Української Молоді.

Редагує Колегія.

Умови передплати в Канаді:

На півроку \$2.00, на один рік \$3.50,
В інших країнах рівновартість канадського долара. Ціна окремого числа 35 центів.

MOLODA UKRAINA (Young Ukraine). A Ukrainian Monthly Magazine. Published by the Central Committee of the Ukrainian Democratic Youth Association. Subscription in Canada for 6 months \$2.00, one year \$3.50. Single issue 35 c.

MOLODA UKRAINA,
Postal Station "E", Box 8
Toronto, Ont., Canada.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. S. Krywolap,
Box 1586 M,
G. P. O. Adelaide,
S. Australia.

В Аргентині:

"Porohy",
Casilla de Carreo 3184,
Buenos Aires,
Argentina.

У Франції:

Mr. S. Lewitcki,
Rue M. Dementitroux,
Bat. — 4, Eise. — F/97
Centre Petit Pre,
Creteil, Seine,
France.
Post conto:
Paris c/c-8.286 — 55.

«ПІСНЯ УКРАЇНИ»

**НОВА І ЄДИНА В ТОРОНТО РАДІОПРОГРАМА
СЛУХАЙТЕ НАШУ ПРОГРАМУ КОЖНОЇ СУБОТИ**
від год. 4.30 до 5.30 ВЕЧОРА, та кожної неділі з 4-ої до 5-ої год.
вечора з радіовисильні **CHWO** на хвилі 1250 М.

В радіопрограмі "Пісня України" виступають визначні українські мистці, науковці, журналісти, обговорюються актуальні події з українського життя.

Наші радіопередачі можна чути не лише в Торонто, але також і в ГАМІЛЬТОНІ, СТ. КАТЕРІНС, ГРІМСБІ, БЕРІ й околицях.

Підтримуйте єдину в Торонто українську радіопрограму, надсилайте нам свої побажання й зауваги на адресу:

64 Hewitt Ave., Toronto, Ont. Tel.: EM 6-3380

VICTORIA GRILL

612 QUEEN ST. W., TORONTO, ONT. — EM. 6-3380 — UN 1-0046

ХТО ДБАЄ ПРО СВОЄ ЗДОРОВ'Я, ТОЙ ЩОДЕННО ВІДВІДУЄ НАШ
РЕСТОРАН, ДЕ ДІСТАНЕ СВІЖІ І СМАЧНІ УКРАЇНСЬКІ
ТА КАНАДІЙСЬКІ СТРАВИ!

П. і В. НАУМЧУКИ

ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ В СРСР З НАГОДИ 22 СІЧНЯ, ЧЕРЕЗ РАДІО РИМ

Дорогі Брати і Сестри!

Крізь мряковиння большевицької пропаганди й заглушування трудно дістатися до вас нашої правди, але все ж таки вона дістається, бо **ВОНА ІСНУЄ**, як існуємо й ми з вами, як існує український нарід і його віковичні змагання до волі й незалежності, й ніякими стараннями вороги не можуть того знищити.

Сьогодні, в імені Української Національної Ради, а також і з доручення її Виконавчого Органу, Уряду Української Народної Республіки в екзилі звертаюся до вас з нагоди знаменної дати нашої історії, з нагоди 22-го СІЧНЯ, що вписана в історію подвійно: раз кров'ю наших батьків сорок два роки тому, а вдруге вписана вона злобою ворогів нашої сво-

боди, що залізом і смертю ось уже сорок два роки намагаються викреслити ту дату геть, щоб і духу її не було.

Пригадайте, скільки людей, ваших знайомих, сусідів, а може й ваших близьких рідних знищено московським окупантом нашої землі протягом усіх років окупації, за незалежницьку, протимосковську боротьбу їхніх батьків і братів колись, в часи великої революції, в добу Центральної Ради, в добу Української Народної Республіки, а також за боротьбу вже молодшого покоління за ті самі ідеали — за національну свободу й незалежність, за рівні права для українського народу, за соціальне й політичне розкріпачення його. В основі героїчного змагання молодших лежить одна велика правда, яку ворог тому й хоче змазати за всяку ціну, підмінюючи її грубою брехнею про нібито зречення

НА ОБКЛАДИНЦІ:

На лижви!

(Закінчення на стор. 9).

Леонід ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

З Е М Л Я

Осінній шлях... Кальний осінній шлях.
Немов мерці, снопи лежать в полях,
самотній куш на вітрі облітає
і скаржаться на небосхил дроти,
і почуття тривоги й самоти
журбою в серці й тугою зростає.
О, як бринить в дротах похмурий спів,
як налітає вітер шохвилинно,
як сонце падає за темний круг степів,
за край землі твоєї, Україно!

Грузовики не вперше входять в ніч,
не вперше темінь ходить біля віч,
уже не раз пожежа просвітляла
повитий таїною небосхил,
вже смерть на вимаху свинцевих крил
не раз над головою в нас кружляла —
та ще ніколи серце під грудьми
не билось так у тузі безупинно,
як в мить тяжку, коли вступили ми
на край землі твоєї, Україно!

Я в інші дні шляхи твої сходив...
Я спочивав у затінку садів.
Проходив день, минала ніч, і дніло.
В житих вилаسا стежка і вела
в ярк до степового джерела,
воно дзюрчало, грало, гомоніло,
у світлі поранковому над ним
стара верба схилилася уклінно,
і в небо тихе підіймався дим
твоїх осель привітних, Україно!

Далекі дні, дні радісних пісень
спливали в думках в цей похмурий день.
Під рев грузовика, що буксував в калюжі,
вставали образи напівзабутих снів,
і погляд милий з далини яснів
наперекір вітрам і лютій стужі.
Я встав з машини і наліг плечем
на борт брудний, в багнищі по коліна.
Мотор ревів. Так в полі під дощем
прощався я з тобою, Україно!

Машини рушили і потонули в млі,
я на шляху підняв шматок землі,
сбритої осінніми дощами...
Важкий і темний, він в руці холов,
мов бідне серце, що згубило кров,
пожежею війнула тьма за нами.
Гукнув гудок. Я до машин побіг,
ми далі рушили, як і повинно,
та кинути на шлях я вже не міг
той шмат землі твоєї, Україно!

Це все, що залишилося мені
на спогад про мої юнацькі дні,
про край, де я зростав і зрів душею,
про рідний степ, і ріки, і горби,
про стан похилий сивої верби,

що похилилася над течією
минулого мого... Шматок землі.
На серці в мене він лежить незмінно,
у струм один і гнів мій і жалі
єднаючи з тобою, Україно!

Я пронесу його крізь всі бої.
Усі думки і пориви мої
ним з'єднані навек і в ньому злиті.
Усе життя і прагнення моє,
мов попел Клааса, у серце б'є,
пробуджуючи сни несамопиті.
Він проведе мене у боротьбі,
й вона настане, та визвольна днина,
коли я поверну його тобі —
цей шмат землі твоєї, Україно!

Коли ж в бою спиню свою ходу
і на ріллю промерзлу упаду,
мов для обіймів розпростерши руки;
коли на дальніх пагорбах мене
вогка земля навек поглине, —
на знак любови, відданости й злуки,
у смертному моему сні,
на серці похололому нетлінно
лежатиме неспалений в огні
шматок землі твоєї, Україно!

Мик. НАГНИБ'ДА

ЧИ ТО СНИЛОСЬ МЕНІ...

Чи то снилось мені,
Чи то справді було —
Наді мною ялини зелене крило.
Білоруської пуші красуня струнка.
Чи зелене крило, чи то біла рука?

Я лежу на землі, і почулось мені.
Хтось шепоче, говорить в земній глибині:
— Ти заїжджий, я знаю, кохаєш мене,
Зоставайся, — і в щасті твій вік промине.

І вже руки ялина свої простягла...
Може то не ялина, а ти там була,
Бо співали, як ти, лісові ручаї
І дзвіночки дивились, як очі твої,
І як коси твої, десь виднілись жита,
Та ще й мак червонів, як у тебе уста...

Мабуть, ти там була,
Бо не спав я, не снів —
Припадав до землі, яку я полюбив.
І почув я крізь ріки, шляхи і поля —
Україна гукала додому здаля...

І напнулась від пуші до серця струна,
Іду, іду далеко — не рветься вона,
Іду, іду — дзвінкішою, чую, стає...
Білорусь, Білорусь — побратимство моє!

З білоруської поезії

Владзімер ДУБОВКА

О, БІЛОРУСЬ, МОЯ ШИПШИНО!

О, Білорусь, моя шипшино!
Зелений лист, червоний цвіт
У дикий бурі не загине
І бур'янів здолає гніт.

Твоїми стану пелюстками,
На кольки серце наколю.
Очей, що сяють блискітками,
Сталеві промені люблю.

Ніколи зайді нависному
Не розплітатъ дівочих кіс.
Ти в леті линеш молодому,
Щоб красувало щастя скрізь.

Ти в перешкодах безупинно
Ростеш, приваблюючи світ,
О, Білорусь, моя шипшино,
Зелений лист, червоний цвіт!

Пімен ПАНЧАНКА

СЕРЦЕ

Моє гаряче серце обмивають
Гінкою кров'ю почуття змужнілі
Ненавісти палкої і любови
Ненавісти, що мислі проясняє,
Мою безхмарну молодість вартує
І, вбачивши вогні очей невірних,
Тривожним дзвоном голос подає.
І чим міцніш росте моя ненависть,
Тим гарячіша робиться любов!
Ходжу я з нею по лісах і пущах,
Дивлюсь на світ і радісно дивуюсь,
Як ластівка гніздо любовно ліпить,
Як щука в плесі колихає аїр,
Як садівничий білить ноги вишням
І пісню про калину заспіва.
Уранці рано зорі помирають,
Щоб народитись з присмерками знов.
Барвистий світ в мої заходить очі,
Щоб заглибитись у криницю серця
І неповторно співом продзвенить.

Масей СЯДНЬОВ

РОЗРИТЕ ЛЕТОВИЩЕ

Колись вони життя і смерть носили
І роздавали трударям землі,
А нині задрімали у безсиллі,
Охмарювані кораблі.

Їм не цікаво на землі — їм треба
Сповити все у смертоносну сіль.
І пориваються гвинти до неба,
І кожна частка хоче полетіть.

Поламане крило останнім змахом
Перемогло себе і впало в сні.
Над площею підбитим птахом
Ще витає дух війни.

І мариться: світанком незабутнім
Прокинувся я — і вже не буде їх;
У небо злинуть вимахом трикутнім,
Забравши тяжко ранених своїх.

Та непробудним сном вони дримають,
Охмарювані кораблі,
Глибоко врізавшись з одчаю,
Щоб не піднялись більше від землі.

НА ПЛЯЖІ

На всю енергію світило сонце. День
Густою лявою потужно лився
І затопляв розгін на весь широкий світ,
Щоб люди радісними на землі були всі.
І пляж кишив людьми. Як неживі, вони
Лежали на піску гарячій валі,
Ясною втомою знивали тихо
І — голі — соромливість не ховали;
Пили, розлігшись, всіма чуттями сонце
І непомітно для очей жовтіли,
А потім у холодну глиб несли,
Неначе бронзове, смагляве тіло.

І здоровіли. Рід жіночий
Красою стану чарував змадливо.
Ми розуміли їх, і нам —
Усе було можливо.

Жили й раділи щедрому життю,
Яскрили казкою води синясті далі.
Причісувалось сонце. Спати йшло.
А люди вдячності йому й не склали.

Максім ТАНК

ПЕРЕД ВІД'ЇЗДОМ

Знов шкода слобідок зелених
Скрипучих на полі коліс.
Тумани побілять без мене
Дзвенючі отави і ліс.
Над двором збираються зорі
Повіки змикати сьайні.
І хочеться так у покорі
Постоять на голій стерні.
Немов би, відходячи в місто,
Забув побажати незлом,
Щоб завжди й без мене врочисто
Яскріла зоря над селом.

Переглянуть, обміряють слово,
Перенюхають все разів п'ять.
За тире, за уступи змислові
Накладуть конфіскати печать.
І на пробу — палає, холодне?
Громовий чи замовклий поет?
Відбувся контакт з Аполлоном,
Діонісом, Сатиром і Зет?
Відгудуть цілоденні візити,
А вночі у безсонні згорай!
Хто ж повірить, що день пережитий
Кров'ю серця спливає з пера!?

Переклади — Яра СЛАВУТИЧА

Письменник-борець за вселюдську свободу і справедливість

(У 15-ліття смерти Ромен Ролляна).

Серед визначних діячів західноєвропейської культури недавнього минулого, які глибиною висловлених думок і широтою своєї тематики переросли рамки лише своєї вітчизняної національної культури і піднесли в своїй творчості загальнолюдські світові ідеали, одне з почесних місць належить Ромен Роллянові, великому гуманістові і народолюбцеві, що в своїй багатогранній різноманітній діяльності як романіст, драматург, музикознавець і мистецтвознавець, публіцист і громадський діяч — вийшов далеко за межі творення французьких духових цінностей і став борцем за вселюдську свободу, за перемогу справедливості, за прогрес і гуманність, за право кожного народу на вільне існування, без огляду на те, яким би чисельно малим чи культурно відсталим той нарід не був.

Наявність таких переконань у сполученні з могутнім талантом і пристрасним темпераментом, висока ідейність, незламна віра в перемогу прогресу, в творчі сили кожного народу, ентузіастична піднесеність, велика сила і краса вислову поставили Ромен Ролляна в ряди найбільших діячів культури Західної Європи першої половини нашого століття.

Народився Ромен Роллян 29 січня 1866 року в родині нотаря в Клямсі (Бургундія). З дитячих літ захоплювався літературою, мистецтвом, музикою, він у нормальній школі вивчав історію та історію мистецтва, образ собі фах історика музики, в 1895 році представив докторську дисертацію: "Походження сучасного

театру. Історія опери в Європі до Люлли і Скарлатті" й успішно оборонив її на Сорбонні, а далі став професором історії музики в Сорбонні.

Багатство думок, що виникли під час студій, спонукають його викласти їх у формах літературних творів. Так розпочинається письменницька діяльність Ромен Ролляна. Пристрасна волелюбна людина, пройнята високим гуманізмом, він уже в своїх ранніх творах, як "Трагедія віри" підносить високі загальнолюдські ідеали свободи, добра і щастя. На початку мета і прагнення персонажів з його творів ще достатньо не скристалізовані. Герої драм "Святий Людовик" (1897 рік) і "Аерт" (1898 рік) покищо не мають виразних, чітко окреслених ідей, за які змагаються, але їх віра, патос і жертвенність боротьби визначають їх велику моральну перевагу над противною стороною.

Свої світлі ідеали письменникові доводиться пропагувати серед загальної байдужості, в атмосфері нерозуміння, нехоті і ігнорації суспільства. Бачачи навколо себе духовий занепад, все зростаючий матеріалізм, здрібнення людини та її культурних потреб, письменник вважає, що цьому регресові можуть протиставитись могутні індивідуальності, вольові люди з титаничними пристрасностями, що створювались у часи великих суспільно-політичних потрясень, у переломові періоди, зокрема в бурхливу добу Великої французької революції. Він замислює створити монументальні образи героїв, людей залісної волі та незламної енергії, сповнених відваги і рішеності боротися за краще майбутнє. Так з'являється його цикл — "Драми революції": "Шовки" (1898 рік), "Тріумф розуму", "Дантон" (1899 рік), "14 липня" (1902 рік), сповнені закликами до героїчних подвигів, до боротьби за волю, до життєвого піднесення. Згадки про славне минуле за переконанням письменника мали збудити в суспільстві нові сили й героїзм.

Пристрасним бажанням волелюбного письменника була насамперед діяльність на користь усьому людству. Він піддавав збайдужіле до світлих ідеалів сучасне йому суспільство гострій критиці, непохитно вірив у можливість мирного полагодження соціальних конфліктів, наголошував на любові, дружбі, моральній красі, вселюдське братерство, гармонію людських взаємин, щирість у стосунках людей і народів, незалежно від багатства, стану цивілізації й культурного рівня.

Виходячи з таких засад, Ромен Роллян формулював і свої погляди на мистецтво, яке вважав засобом ошляхетнення людини. Ці його погляди на літературу, малярство, театр і музику та їх виховну роль викладені в низці статей, що вийшли у збірці "Народний театр" і справили на читачів помітне враження своїми думками і тими завданнями, які висував перед різними ділянками мистецтва Ромен Роллян. Разом з тим він сам робив сміливі спроби створити героїчний народний театр та репертуар для нього в протидію ідейно-занепадаючим сучасним йому театрові і драматургії.

Ті самі погляди висловив Ромен Роллян у ділянці музики. У своїх музикологічних працях зі смаком ве-

ликого мистця він розкривав насамперед ідейний зміст музичних творів, доводив, що музика тісно пов'язана з суспільним життям, що вона висловлює духовний світ людини, для доназу чого знаходив зв'язок між почуттями композиторів і історичними обставинами. Шуканням величі й героїки пройняті його праці про оперу 17 століття в Італії, Німеччині та Англії, про Генделя, книги "Музика минулих днів" і "Музика наших днів" (обидві 1903 року), куди увійшли монографії про Лючлі, Глюка, Берліоза і Вольфа. Особливо захоплює Ромен Роллан героїчна монументальна музика. Він пише праці: "Життя Бетховена", "Гете і Бетховен" і започатковує цикл книг: "Бетховен. Великі творчі епохи".

Невтомно працюючи в різних ділянках культури, Ромен Роллан уважно стежить і за всіма подіями в світі та непохитно стоїть в обороні права кожного народу на свободу і вільний розвиток. На події англо-бурської війни він відгукнувся драмою "Хай буде час", протестуючи проти нападу озброєного до зубів англійського колюса на маленьку мирну країну беззахисних волелюбних бурів.

У висліді восьмилітньої праці виходить десяти томний роман письменника "Жан Христоф", що приніс йому світову славу. Грандіозний розмах пристрасей, величезна життєва сила, хвилюючий патос оповідання характеризували цей величавий твір. В образі героя, німецького композитора, прототипом якого був "наймужніший з музиків" Бетховен, письменник розкрив трагедію самотності великого мистця в умовах сучасного йому суспільства, подаючи не стільки життєвий шлях музики, скільки його внутрішній світ і підносячись до протиставлення мистця, зброєю якого є дух і творчість, духово занепадаючому безідейному суспільству часів Третьої Республіки. Герой — справжній європейець, що перемагає національну обмеженість в ім'я створення високого загальнолюдського мистецтва, своїми ідеями нагадував Річарда з драматичної поеми "У луці" Лесі Українки. Як він, так і інші персонажі роману: Олів'є, Грація, Антуанетта, Еммануїл є людьми різних націй і світоглядів, але своїм однаковим ставленням до загальнолюдських ідеалів творять гармонійну єдність. Натомість навколишнє суспільство зображено з такою невблаганною викривною силою, що поруч з "Сучасною історією" та "Островом пінгвінів" Анатоля Франса твір Ромена Роллана став найбільшим літературним виступом проти Третьої Республіки.

Постаті великих мистців і мислителів продовжують приваблювати Ромена Роллана. В збірці "Героїчні життя" він видає написані в різний час біографії Мікель-Анджельо Буонаротті, Бетховена, а також Толстого, науку якого про моральне самовдосконалення людини він досліджував.

Перед самим вибухом першої світової війни письменник закінчує роман "Кола Бреньон", пройнятий правдивістю образів та філософською глибиною змісту. Вигаданий життєпис веселого різьбара по дереву з містечка Клямсі зазвучав як справжній гімн веселій, сповнених радісної творчості людини, що в першій половині 17 століття відтворює дух ренесансу, тієї доби, коли гармонійно поєднувались мистецтво і ремісництво, розумова і фізична праця.

Перша світова війна знаходить у Ромена Роллана свого рішучого противника. Оселившись у нейтральній Швейцарії, він виступає з полум'яним протестом

проти прокиття крови і нищення культурних пам'яток, що робиться в ім'я завоювання нових земель та ринків збуту. У збірці писаних у 1914 році статей, що вийшла в 1915 році під наголовком "Над битвою", Ромен Роллан закидає обом воюючим таборам, що вони "забули людяність" і нагадує їм вищі заповіді цивілізації, у статті "До мордованих народів" викриває справжні причини війни. Він систематично пише "Щоденник військових років" (1914—1919), що відтворює "історію європейської душі підчас війни народів", як висловився сам автор.

У роках війни Ромен Роллан розгортає широку громадську діяльність, працює в Агенції допомоги військовополоненим, не перестає підносити голос обурення і протесту з приводу руйнування пам'яток культури і старовини.

Перед самим кінцем війни, в 1918 році в статті "Емпедокль Агрігентський" письменник актуалізує Емпедоклеві ідеї про нові стихії — любови й ненависти, про вік гармонії, що змінить вік ненависти.

У прихід цього віку гармонії Ромен Роллан вірив. Він прагнув об'єднання міжнародної інтелігенції і в 1919 році склав "Декларацію незалежності духа". Його новий твір "Клерамбо" (1920 рік) мав пригоди антимілітаристично наставленого інтелігента в роки війни. В особі героя не важко пізнати самого автора.

Переїхавши в 1922 році знову до Швейцарії, Ромен Роллан вивчає науку Ганді, вивершує працю "Магатма Ганді" (1923 рік), продовжує цикл "Драм революції", пише "Гра кохання й смерті", "Квітна Неділя", "Леоніди", показуючи, як здавалось непримиренні противники подають один одному руки і стверджують можливість примирення соціальних протиріч в ідеї вселюдського братерства і християнської любови.

Великий цикл романів "Заворожена душа" (1922—1933) пройнятий патосом визвольних змагань і засудженням всякого поневолення людини і цілих народів. В особі героїні твору Аннет Рів'єр, яка в боротьбі за життя боронить свою незалежність, показано заколот особи проти суспільства. Це, як рівнож життєрадісність і любов до свого народу Аннет нагадують вольового Христофа і веселого Кола. Твір визначають глибока психологічна характеристика героїв та правдивість зображення їх, як і велика романтична піднесеність стилю, що її успадкував автор ще від Руссо і Гюго.

Не залишає Ромен Роллан і дослідів у ділянці музикознавства. В 1928 році виходить його велика праця "Від Героїчної до Аппассіонати", як одна з книг циклу "Бетховен. Великі творчі епохи".

Поруч з літературною працею письменник розгортає велику громадську діяльність, активно виступає проти тоталітарних режимів у Італії та Німеччині, стає в 1933 році почесним головою Міжнародного антифашистського комітету. Щоб задокументувати свою неприхильність до фашизму, Ромен Роллан здійснює подорож до Росії, але у висліді цього відвідання ніяк не стає прихильником комунізму, хоч як цього хотіли добачити в свого гостя його советські господарі. Навіть самий лист письменника, спрямований до советського уряду з подякою за гостинність, коли Ромен Роллан залишав советські землі, був не висловом симпатій до комуністичного режиму, а лише виявом прихильності

французам ввічливості і галантності до чужинців, у гостині яких вони перебувають.

Рішуче засудження фашистського насильства, визнання за кожною людиною і народом права на свободу характеризували Ромен Ролляна. Він знайомиться з представниками різних поневолених народів, серед них і українського, листується з Володимиром Винниченком, цікавиться новинами української літератури, читає їх в іноземних перекладах. У 1938 році письменник створює чергову працю з бетховенського циклю "Пісня Воскресіння", а в 1939 році героїчну трагедію "Робесп'єр", якою вивершує свій гігантський цикл "Драм революції". В цьому кінцевому творі письменник на весь голос стверджує непохитне переконання, що слабкість якобінців не вплине на цілу справу. Наприкінці драми оптимістично звучить апогеоза боротьби за свободу і щастя народу.

Пильно стежачи за розгортанням міжнародних подій, Ромен Роллян виступав в обороні Польщі, так само як колись захищав нападених бурів. Характеристично, що після цього виступу з полиць советських книгарень і бібліотек зникли твори Ромен Ролляна.

Змушений, як полум'яний антифашист, переселитися в часі другої світової війни знов до Швейцарії, у поважному віці, зломлений тяжкою недугою і вражений перемогами на фронтах німецького тоталітаризму в перший період війни, письменник не припиняє своєї кипучої творчої праці, напружено працює, здійснює останню частину з циклю про Бетховена — "Незавершений храм" у трьох томах.

Мілітарну поразку Німеччини і визволення своєї батьківщини захоплено привітав Ромен Роллян як най-

світліший промінь у своєму житті. В останніх місяцях свого життя він мав ще сили повернутися з Швейцарії до Парижу, визволеного військами альянтів, і привітав відроджену Францію. Ромен Роллян писав, що тепер прийшов кінець жахливому страхіттю п'ятих минулих років, і закликав зробити все, щоб те страхіття не могло повторитися. Як патріот рідного краю, він кликав до праці для відродження Франції на її руїнах і вказував усім народам на потребу відтворити національне замирення та мир у всьому світі засобом спілки всіх вільних народів.

Тяжкі переживання в роках війни зруйнували здоров'я Ромен Ролляна і 78-літній письменник помер 3 січня 1945 року в кінцевий період війни, як вірний син свого народу, вітаючи зі смертного одра визволену батьківщину.

Спадщину Ромен Ролляна визначають висока ідейність, демократизм, велика життєва правда та визнання за всіма народами, без огляду на ступінь їх культурного розвитку, права на вільне існування. Своєю простолінійністю і безкомпромісовістю в цих переконаннях письменник був великим в очах усіх культурних народів світу. Його волелюбний гуманізм і мужня оборона поневолених народів близькі й українському народові, який, хоч і не зазнав безпосередньої підтримки з боку Ромен Ролляна, що можна пояснити певними обставинами, але може вважати великого письменника, оборонця прав бездержавних народів також і своїм другом.

Сергій ГОЛУБЕНКО

М. СТАРАК

Бунт людини в СРСР

Слабою сторінкою тоталітаризму, байдуже лівого чи правого напрямку, є його неспроможність опанувати бунтівливий характер людського інтелекту. Глибока криза сталінізму, який Хрущов намагається зреформувати і вкласти в нові рамки власного виробу, лежить не тільки в заломанні його терору, але перш усього в його ідеологічній кризі. Доведені до карикатурності схоластичні догми так званого "марксо-ленінізму" стали тільки голословними пропагандивними фразами і перестали діяти та впливати. Збунтувалася проти них перш усього советська інтелігенція. Після подій в 1956 році почала серед неї масово поширюватися недуга так званого ревізіонізму, тобто нічого іншого, як бажання вирватися з льодових кайданів інтелектуальної неволі, накиненої їй сталіністською системою, і Хрущову довелося затратити багато енергії, для того, щоб привести її до порядку і заставити знову співати старі псалми. Впродовж останніх декількох років ми були свідками численних ухилів, ересей і покаянь в колах радянської інтелігенції, перш усього серед письменників. Сьогодні здавалось би все знову "благоденствує" в тіні хрущовського "ленінізму".

Здавалось би... Проте за спокійною поверхнею

проходять невидні назверх процеси, які вказують на те, що радянська інтелігенція, в першу чергу молода інтелігенція, глибоко незадоволена, що серед неї бурлить і кипить дух бунту і критицизму. Прояви цих процесів прориваються часом на Захід.

Недавно заходами польського видавництва "Культура" в Парижі вийшла книжка, яка є найкращим доказом наших тверджень. Її назва: — "Суд іде" — "Що таке соціалістичний реалізм?". За авторськими псевдонімами Абрагам Терц і Анонім заховалися два (можливо тільки один) радянські письменники, які за допомогою закордонних дипломатів у Москві переслали свої твори на Захід з проханням видати їх.

Своїм змістом обидва твори, які себе взаємно доповняють, не зважаючи на те, що один з них літературний, а другий публіцистичний, є глибокою сатирою на сучасний радянський лад та гострою, сповненою іронії, критикою сталінізму і його літературного віддзеркалення — соціалістичного реалізму. Обидва твори вказують на те, що під поверхнею радянського літературного життя, з його офіційними штампами і казенним соцреалізмом існує інше, бурхливе життя, інша неофіційна радян-

ська література. При цьому треба підкреслити, що носієм цієї нової літератури є молоде покоління.

Про його думки, ідеї і настрої найкраще свідчить есей “Що таке соціалістичний реалізм?”. Намагаючись дати відповідь на це питання, автор насамперед аналізує переслідувану “соціалістичним реалізмом” мету — комунізм у його радянському оформленні. Мета усіх творів, що появляються в СРСР і репрезентують “соцреалістичну продукцію”, оці “мільярди задрукованих аркушів, кілометри полотен і фільмової плівки” — це “побудова комунізму”. На думку автора, комунізм в Радянському Союзі проголошено новою релігією. З надзвичайно тонкою іронією кпить собі автор з зусиль радянської історіософії довести, що комунізм був своєрідним історичним об’явленням. У зв’язку з цим варто зачитувати його слова:

“І все зразу (очевидно за радянським з’ясуванням) знайшлося на своєму місці. Залізна необхідність, суворий гієрархічний порядок закували потік сторіч. Мавпа піднялася на задні лапи і почала тріумфальний похід до комунізму. Перший суспільний лад був потрібний, бо з нього вийшов невірний лад; невірний лад був потрібний для появи феодалізму; феодалізм був неодмінний, щоб почався капіталізм; капіталізм знову був необхідний для постання комунізму. Все! Прекрасна мета досягнення, піраміда завершена, історія добігла кінця!”

Виховані в дусі цієї нової релігії люди — це, на думку автора, догматики типу середньовіччя. Вони знають, “в чому лежить істота минулого і сучасного, навіщо існували ті чи інші ідеї, події, монархи, вожді. Такого точного знання про призначення світу людство не мало віддавна — мабуть від часів середньовіччя. І те, що ми таке знання знову отримали, говорить про нашу велику перевагу”.

Як же ця “перевага” в очах автора виглядає? Вона апокаліптична. Це один великий акт обвинувачення проти сталіністської системи, проти того, що під назвою соціалізму в Радянському Союзі існує, проти сталіністського розуміння комунізму і його зради найбільших ідеалів людства. Цей розділ есею приводимо в цілості:

“І так ось стала перед нами єдина Мета всесвіту, велика, як вічне життя, і зобов’язуюча, наче смерть. Ми кинулися до неї, валячи перешкоди і позбуваючись на шляху всього, що могло б припізнити наш нестримний біг. Без жалю звільнювались ми від віри в посмертне життя, від любови до ближнього, від свободи одиниці і інших пересудів... В ім’я нової релігії віддавали життя тисячі великих мучеників революції... Але не тільки наше життя, нашу кров і тіло віддавали ми новому богові. Принесли ми йому в жертву нашу сніжнобілу душу і закаляли її брудом, зібраним з усього світу...”

“Щоб назавжди зникли в’язниці, набудували ми нових в’язниць. Щоб впали кордони між державами, ми оточили себе китайським муром. Щоб праця була в майбутньому відпочинком і приємністю, ми ввели важкі роботи. Щоб не полилася більше ані одна капля крові, ми вбивали, вбивали, вбивали...”

“В ім’я мети треба було посвятити все, що було у нас в запасі і вдаватися до тих самих засобів, з яких користали наші вороги — славити великодержавну Росію, неправду в “Правді”, садити царя на опустілі троні, вводити пагони і тортури... Хвилинами здавалося, що для повного тріумфу комунізму бракує вже тільки останньої жертви — виречення комунізму”.

— Боже! Боже! Відпусти нам наші провини!

— “Адже ж цей світ створений на подобу Божу. Це ще не комунізм, але вже близько до нього. І ото ж встаємо, заточуючись з утоми, й оглядаємо землю кров’ю налитими очима і не знаходимо довкола себе того, що надіялися знайти”.

Аналіза сталінського релігійного догматизму і протиріч між радянською теорією і дійсністю були авторові потрібні на те, щоб на їхньому тлі змалювати всю абсурдальність теоретичних заłoженів соціалістичного реалізму. На його думку соціалістичний реалізм взагалі не є жодним реалізмом, тому, що він не відтворює сучасного, а тільки виделізоване майбутнє в комунізмі. “Соціалістичний реалізм — іронізує автор — надхнений ніколи не послабленою чуйністю свого приятеля і вчителя комуністичної партії... чує похід історії, заглядає в майбутнє, оглядає недоступне для звичайного ока “видиме обличчя комунізму”.

Твори, писані в дусі соцреалізму, це на його думку або панегірики в честь комунізму, або сатира на його ворогів, або оптимістичні описи в порядку “революційного розвитку”. Тематику соцлітератури характеризує доцільність: пропаганда комунізму. Завжди пригадує вона, що “кінцева перемога комунізму неодмінна”. Характеристичним для соцреалістичних творів є їхній штучний оптимізм. Фінал такого твору є завжди життєрадісний, а “автор особисто, або устами вмираючого героя не забуває висловити незламної певності, що наша перемога неминуча”. Штучний оптимізм просякає кожен стрічку соцреалістичного твору. Читаючи цього роду твори, довідуємося, що “без огляду на всі пошкодження, машина була пушена в рух, або що в колгоспі “Перемога” збір кукурудзи, не зважаючи на дощову погоду, був надзвичайно великий. І закриваючи книжку, віддишаєш з полегшею, розуміючи, що ми зробили ще один крок до комунізму”.

Такою пропагандою просякнуті навіть історичні твори — стверджує автор есею “Що таке соціалістичний реалізм?”. Передові постаті, що виступають в тих творах (Петро Великий, Іван Грозний, Пушкін, Стенка Разін) хоч і “не знають слова комунізм, але прекрасно розуміють, що в майбутньому всіх нас жде велика ясність, весь час про це говорять на сторінках історичних повістей, радуючи читача своєю передбачливою далекозорістю”.

Характеристичним для літератури соцреалізму є позитивний герой. Він є “святая святих” соцреалізму, він завжди знає, що є добре, а що зле, говорить так, або ні, не мішає чорного з білим. Для нього не існують сумніви та вагання, він “не знає невіршених завдань, нерозгаданих таємниць”. Через те в теперішній радянській літературі панує повна безконфліктність, а серед радянського суспільства на-

кинена йому однодушність. “Переважаємо над іншими епохами і народами щодо однодушності — іронізує автор. — А тих, які хворіють на небезпечний надмір думок, піддаємо суворій карі, усуваючи їх з життя і з літератури. В країні, де навіть антипартиїні елементи признаються до своїх помилок і бажають якнайшвидше поправитися, де навіть непоправні вороги народу просять, щоб їх розстріляли, не може бути дійсних різниць опінії...”

Дуже влучно підмітив автор есею, що радянська соцреалістична література не має нічого спільного з російськими літературними традиціями 19 сторіччя, яку характеризували вільнодумство, дійсний реалізм і іронія, а радше з традиціями царславної літератури 18 сторіччя. “Посвоячилися ми з літературою 18 сторіччя — каже він — ідеєю державної доцільності, почуттям власної вишості, ясною свідомістю того, що “З нами Бог”.

Як приклад цього, він приводить царславні та месіяністичні вірші Державіна і радянського письменника Прокоф'єва, який “оспіває нове царство майже державінським стилем”. Вірші Державіна після деякого виправлення мови мають сьогодні “високо актуальний відзвук”. Таким чином автор зробив одне важливе підмічення, якого за Радянським Союзом не хочуть визнати на Заході, а саме, що він унаслідив традиції царського імперіялізму та що “гуни, фіни і всі інші народи,... оточували російський трон, наче Інтернаціонал” советську Москву.

Ствердивши, що соціалістичний реалізм привів радянську літературу до занепаду, що радянські письменники пишуть щораз гірше, автор закінчує свої міркування майже апокаліптичною сатирою, скерованою в бік творця соцреалізму Сталіна:

“Смерть Сталіна завдала невіджалуваних втрат нашій релігійно-етичній системі, а з відродженням сьогодні культом Леніна важко буде вирівняти втрату. Ленін надто подібний до звичайної людини, має занадто реалістичний вигляд: лисий, малого росту, цивільний. Зате Сталін був наче створений для гіперболи. Таємничий, всезнаючий, всемогутній — він був живим пам'ятником нашої епохи, і щоб стати богом бракувало йому тільки однієї прикмети — безсмертності”.

“Ах, коли б ми були мудріші й оточили його смерть чудами! Треба було проголосити крізь радіо що не вмер, що вознісся до неба і дивиться на нас згори, заховуючи мовчанку під містичними вусами... Але ми не послушали голосу совісти і замість зносити до нього побожні молитви, довершили компромітації “культу одиниці”, перед тим нами самими створеного. То ми висадили в повітря підвалини того клясичного архитвору, який мав увійти ... до скарбниці світового мистецтва побіч пірамід Хеопса і Аполлона з Бельведеру”.

Увесь есей, як можна бачити, характеризує глибока й тонка іронія, за допомогою якої автор болюче влучає в теперішню радянську дійсність. Він, як це правильно підкреслює автор вступу до книжки Герлінг-Грудзінські, підставляє “надутому ротіві соцреалізму криве дзеркало, оправлене в рами у формі неоклясичних і прикрашених дешевими позолоченнями колюмн”. Проте найважливіше те, що він підносить високо прапор нескореності людського духа, показує, що всі заходи режиму зламати цей дух були зайві та підкреслює ідеологічну порожнечу теперішньої радянської системи.

(“Вперед”)

А. ЮРИНЯК

Мовно-правописна дисципліна

В одній важливій ділянці культурного життя української спільноти у вільному світі, а саме — мовно-правописній — кожному вдумливу людину мусять турбувати різні прояви недисциплінованості, яка нас дискредитує до тієї міри, що це стає національно-політичною проблемою. Бо преса — це не тільки культурний чинник, засіб культурного взаємнення людей, але й найдійовіший чинник політичний, тобто національного життя взагалі.

На терені США і Канади скупчено не менше 5/6 всієї української людності у вільному світі, тут виходить переважаюча більшість українських газет і журналів, друкується більшість українських книжок. Звідси випливає, що культурно-політичний стан і рівень українства в обох згаданих країнах є визначальний для всієї нашої людності поза засягом кремлівської диктатури.

І ось беремо нашу періодичну пресу американського континенту, переглядаємо, почавши з щоденника “Свободи”. Враження — паморочне: цілковитий мовно-правописний розгардіяш! Поминемо сьгодні лексичні та фразеологічні відхилення й огріхи

супроти норм літературної мови — про це варт написати окремо, іншим разом. Зупинимосся лише на правописі.

Наші мовні авторитети, наші наукові інституції — УВАН і НТШ давно визнали як норму т. зв. “Харківський правопис”, прийнятий на Державній правописній конференції в Харкові 1927 р., уточнений Правописною комісією на чолі з відомим лінгвістом Олексою Синявським та затверджений 1928 р. тодішнім керівником міністерства освіти в Україні Миколою Скрипником (звідси й неофіційна назва правопису „скрипниківський”). Відомо, що то були роки найбільшого й найвищого розвою українського культурного процесу на Батьківщині, роки найбільшої — порівняльно з попередніми й пізнішими роками панування московського окупанта в Україні — можливості українській людності розвивати свою національну культуру питомим їй шляхом.

Не має значення в цім випадку — чи то був “недогляд” з боку Москви, чи її вимушений маневр, щоб повернути на свій бік в Україні національну

інтелігенцію, без якої важко було тоді Москві обійтися (не підросла бо ще “своя”, в комуністичному дусі вихована інтелігенція); чи це був, як дехто схильний думати, звичайний **підступ** окупанта — щоб виявити, “витягти на денне світло” кадри української національної інтелігенції, аби легше було “взяти її на облік” і в слушнім часі поспіє знищити. Усе це можливе. Але, повторюємо, міродайним є сам факт, що українці мали тоді найбільші можливості на полі культури бути **самим собою**. Саме тому українська лінгвістична наука поза межами СРСР апробувала “Харківський” правопис і ним користується — очевидно, до часу, коли буде змога знову на Батьківщині, вже вільній від окупанта, його переглянути і доповнити (бо ж суспільне життя йде вперед, і часу минуло чимало), а де слід, то й змінити.

Зовсім ясна і єдино доцільна позиція.

Відомо, що правописні правила в нашій мові (як і в кожній іншій) регулюють основні моменти написання слів, не можучи вичисляти абсолютно всіх поодиноких випадків виняткових, яких у кожній мові трапляється немало. Отож для орієнтації в кожному окремому випадку служить **правописний словник!** Такий словник в допомогу “Харківському” правопису був укладений ще тоді ж, 1929 р. в Україні відомим мовознавцем Гр. Голоскевичем; є цей словник у достатній кількості на американському континенті, перевиданий в Нью-Йорку 1952 року. Не такий він повний, щоб цілком задовольняв сьогоднішні потреби, а проте становить вельми цінний довідник для практичного користування.

Чому ж деякі часописи його не додержуються, зокрема згадана вже “Свобода”? Може існують якісь інші, відмінні і кращі правописні словники? Ні, таких нема. Просто деякі редактори орієнтуються “на самих себе”, на те уславлене “мені так подобається”. Найгірше те, що такої “самособіпанської лінії” дотримуються редактори “Свободи” — нашого найбільшого щоденника, цим самим спокушаючи до правописної “власнотворчості” наші менші пресові органи. В ділянці правопису географічних назв і чужих прізвищ “Свобода” вперто ігнорує “Харківський” правопис і словник Голоскевича, пишучи: Вашингтон, ЗДА, Филадельфія, Питсбург, Мизурі, Бразилія, Альжир, Тунісія, Кипр, британський, Мишиген, Шикаго (навіть прикметник “шикаговський”!).

Припустімо на хвилину, що майбутня Конференція мовних авторитетів-науковців визнає потребу змінити де в чому правопис іншомовних слів, зокрема географічних назв, прізвищ. Але ж сьогодні — це партизанщина, правописне гуляйпільля, яке насуває думку, що деякі редактори вважають себе більшими мовними авторитетами, ніж наші наукові установи — УВАН і НТШ, більш компетентними, ніж такі видатні лінгвісти як Олекса Синявський, Василь Сімович, Григорій Голоскевич та ін., які були фактичними творцями (бож М. Скрипник тільки готове підписав!) “Харківського” правопису.

Ми не чули, щоб у якійсь культурній країні не-науковий пресовий орган брався за цілком не свою справу — реформувати правопис; думаємо, що й редакція “Свободи” не вкаже, не наведе такого прикладу. (Хібащо звернеться до 40—50-их ро-

ків мин. ст., років горезвісних мовно-правописних суперечок у Галичині — але яка рація завертати історію на 100 років назад?).

Не дотримуючись апробованого правопису, певна частина наших пресових органів цим самим відкриває двері мовно-правописним забаганкам своїх дописувачів. Бо ми таки думаємо, що такі чудернацькі “перлини” як “шикаговський” ведуть свій початок від дописувачів з місць. Але ж ось “Українське Життя” в тому ж таки Чикаго пише за правописом: “Чикаго”, “чікагський”, і передплатники від цього не розбігаються врозтіч — отже для чого потурати неоправданим мовним примхам своїх дописувачів?

Ми на початку сказали, що мовно-правописна розхристаність виросла для нас, українців поза Советами суших, до ступня національно-політичної проблеми, яка нас деградує і декваліфікує, позбавляє обличчя зрілої нації! Це виключно через нашу незгідливість і лінощі заглянути в словник. **Бож правопис ми маємо!** Ніхто не скаже, мабуть, що він — ідеальний. Але де в світі і коли був чи є ідеальний правопис? Може назвете ідеальним правопис англійський, де кожне друге слово вимовляється зовсім не так, як пишеться? Скажете: наш правопис фонетичний! Так, але ж фонетика також не мусить бути ідолом, щоб їй поклонятися до безтями! Ми ж не пишемо “смієця”, хоч так вимовляємо. То чому ми маємо намагатися за всяку ціну “вловити” англійську вимову там, де зручніше й легше піти за графікою (написанням) слова? І взагалі щодо передачі на письмі (нашому) англійської чи пак американської вимови ми б залізли в непролазні хащі, якби орієнтувалися виключно на звукову сторону. Бо, напр., в стейті Мічіган американці вимовляють “City” як “ситі”, а місто Utica — як “Ютика”. Але пишуть вони послідовно City, Utica і напевно висміяли б кожного, хто пропонував би “фонетизувати” правопис цих слів.

Ми ось без кінця нарікаємо на “Харківський” правопис за його правила написання чужомовних географічних назв та власних імен. А ось росіяни 150 років пишуть: “Голландія”, “Исландія”, “Ирландія” і поруч: “Финляндія”, “Истляндія”, не роблячи собі з того ніякої трагедії (бо не пишуть по-різному, а завжди однаково), хоч це разюча, ми б сказали, неписьменність, бо складова частина — німецьке чи пак германське land — у всіх цих словах одна й та сама. Таксамо непослідовно росіяни передають на письмі багато слів грецького походження, напр., пишуть: “алфавит”, але “библиотека”, “биология”, “коринфский”, “фиванский” (від м. “Фивы”), “афинский”, але “теология”, “теократия”.

Можна ще вказати на те, що, напр., в польській мові власні чужомовні назви (німецькі, французькі, англійські) транскрибують живцем, тобто просто пишуть так, як у чужій мові вони пишуться.

Отже правопис — взагалі річ **умовна**, але **безумовною, обов’язуючою** річчю є його дотримуватися, бо інакше вийде балаган і неможливо буде прищепити грамотне письмо.

Наприкінці трохи аргументів та ілюстрацій в аспекті національно-політичному.

Ось у пресі читаємо, що в провінції Альберта (Канада) здобуто можливість запровадження української мови як предмету навчання в державних школах. Шкільне навчання визнає категоричність, точність. А тут приходять до шкільної бібліотеки часописи та журнали — в одному учні читають “Чікаго”, в другому — “Шикаго”, в одному “США”, в іншому “ЗДА”, в третьому — “ЗДПА”; навіть назва даної провінції в одному часописі буде “Альберта”, в іншому — “Алберта”, в одному “канадський”, в іншому “канадійський”. Чи це не знеохотить учнів вивчати таку невпорядковану мову? А яке враження витвориться у чинників державного контролю, які чейже поцікавляться навчанням української мови (це ж бо їх обов’язок)?

Словник Гр. Голоскевича подає й літературний наголос уміщених слів. Ми вже спостерігали бен-теження учнівської аудиторії від того, що один викладач вимовляв правильно: завдання, питання, свобода, а інший у цій же клясі того самого дня “ніч-тоже сумняшеся” подавав завдання, питання, свобода (очевидно, цей викладач до словника Голоскевича не заглядав, ігноруючи його), навіть “український”. Чи могло це витворити в учнів пошану до української мови? І чи не з цих причин так трудно назбирати охочих вивчати її студентів у тих

американських університетах, де вдалося домогтися катедр українознавства?

І нарешті останнє. Тут і там підносяться голоси про потребу скликати Світовий конгрес українців вільного від московської диктатури світу. Не місце тут розбирати усі можливості за і проти такого конгресу. Нам вистане ствердити, що така думка чи намір має вже багато прихильників, отже реалізація його ймовірна вже в недалекому часі. Як же виглядатиме ця **маніфестація національно-політичної єдності** (не плутати з партійно-політичною єдністю!) вільного українства на тлі нашої правописної розхристаності в мові пресових органів, коли навіть комунікати про цей Конгрес виглядатимуть по-різному — залежно від того, який пресовий орган подає: “Свобода” напише, що стільки ось представників було “з Шикаго” (або навіть “з Шикага”), а інші — з Чікаго, стільки з “Нью Йорку”, а інші — з “Нью-Йорку”. (А ще й якраз і сам конгрес імовірно буде в котромусь із цих міст!). Усе це ніби смішне і проситься на сторінки “Лиса Микити”, але яке ж воно разом з тим і сумне!

Конче мусимо перебороти в собі оті лиховісні нахили до гуляйпільщини і взоруватися на зрілі культурні нації, де добре знають, що навіть **недосконалий порядок завжди був і є незмірно вищий, ніж сваволя і безладдя**.

ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ В СРСР З НАГОДИ 22 СІЧНЯ ЧЕРЕЗ РАДІО РИМ

(Закінчення зі стор. 1-ої обкладинки).

українців добровільно зі своєї незалежності в користь Росії, про, нібито, бажання бути “навіки разом” з Росією і т. д. Але правда наша не дається знищити себе. Та правда така:

42 роки тому волею українського народу на руїнах російської царської імперії (зруйнованої великою революцією уярмлених націй), **постала незалежна і свободна Українська Держава — держава Українського трудового Народу — Українська Народня Республіка**. Волю українського народу до ні від кого незалежного, самостійного державного життя було проголошено в IV-му Універсалі Центральної Радою, тодішнім Урядом Української Народньої Республіки, 22-го січня 1918 року.

В тому IV-му Універсалі, проголошуючи повну незалежність України, було сказано:

“Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною суверенною державою українського народу”.

Це було проголошено 22-го січня 1918 року, в Києві, вільній столиці України.

А рік пізніше, 22-го січня 1919 року в Києві ж, на Софійській площі було проголошено злуку обох частин України — Великої Наддніпрянської України й Західньої, галицької частини, — в єдину українську державу, Українську Народню Республіку.

Ось цю знаменну подвійно дату 22-го січня святкують сьогодні українці в усьому вільному світі, і напевно відзначають її в душі й там, на Батьків-

щині всі, хто пам’ятає нашу недавню історію, і всі, хто й не пам’ятає, але чує про неї й хто прагне свободи.

В згаданих історичних актах виявлена воля українського народу й вона наклала свою печать на всю подальшу історію України. Через ту волю народу окупант нашої землі одверто вже не зміг і не посмів переступити й мусів з нею рахуватися, даючи бодай паліятив держави в формі УССР. Справжньої свободи Україні Москва не схотіла допустити, бо це їй не вигідно, й підмінила це сурогатом “держави” УССР, національної формою, але “соціалістичної”, фактично ж промосковської змістом, покірної окупантові, обсадженої режимом накиненим Москвою, їй підпорядкованим бездискусійно. Але цей факт — створення УССР в протигагу УНР — є доказом визнання прав за українським народом на самостійність і державну незалежність, узнанням його могутньої волі, виявленої в IV-му Універсалі Центральної Ради 42 роки тому; тільки Москва пішла шляхом підступу, підмінюючи державу паліятивом, бо не хотіла позбутися України, джерела свого добробуту, як колонії, об’єкту нещадної експлуатації в інтересах імперії. Все це, не зважаючи на гасло Леніна про права націй “аж до відокремлення”, також не зважаючи й на достославну “сталінську конституцію СРСР”, де про ті самі права говориться, лише не здійснюється їх.

Але воля українського народу, виявлена 42 роки тому лишається непогасимою, незламною.

За неї пішло на муки, в тюрми, в Сибір на торгів багато ваших батьків, братів і сестер, багато вигинуло голодною смертю, багато й досі по концентраційних таборах Московської імперії каруються. За неї й ми пішли на еміграцію (ті, що по революції вийшли під навалю московських окупаційних більшовицьких армій, і ті що пішли на захід після другої світової війни), щоб високо тримати пошарпаний у боях прапор нашої свободи й не дати йому упасти.

І день нашої свободи, день волі для України все таки наближається. Хрущов і ціла КПСС вживають усіх заходів, щоб тому запобігти, щоб утримати свою імперію від розпаду, але — це трудно.

Сьогодні навіть чорні народи Африки, в тому навіть і невеликі чисельно, дістають свободу, творять свої власні держави, здійснюють свої людські права на національну свободу та державну окремішність. То ж тим все дивнішою на цьому тлі стає для всього світу політика Москви тримати Україну й інші народи ССРСР, в московському ярмі, в тяжкій колоніальній залежності.

Байки советської пропаганди про “рівність” і “права” України, українського трудового народу, — це ж тільки байки, блеф, видний усім, а найкраще відомий вам. В часи, коли й чорні народи Африки дістають свободу й незалежність державну, Україна все лишається російською колонією й цей колоніальний стан України все більше видається вільному світові вопіючим злом, великою кривдою. Це розуміють і на заході все більше й більше, і питання свободи для поневолених московським більшовизмом народів все настирливіше випирається на порядок денний світової політики. Доказом цього може служити хоч би й резолюція Конгресу США в липні минулого року про встановлення Тижня Поневолених Народів. В тій резолюції, стверджуючи факт поневолення російським імперіалізмом ряду народів, в тому і України, говориться про те, щоб “прагнення до свободи і незалежності тих поневолених народів були постійно підтримувані” та про те, що “треба (Америці) перед цими наро-

дами виразно заманіфестувати факт, що народ США співчуває їхнім прагненням в досягненні свободи та незалежності”.

В цьому співчутті народу Америки змаганням і нашого народу до свободи звучить голос усього вільного світу.

Навіть коли б це було тільки співчуття, то й то вже це багато важить і багато значить. В цьому мусить бути для нас свідоцтво, що не тільки свобода чорних народів Африки, чи народів Азії, узглядена в opinіi сучасного світу, а й, тим більше, також свобода для народів поневолених московським імперіалізмом, в тому і для нашого народу (чисельного й з великою національною культурою) стоїть на історичному порядку денному. І близький той час, коли під натиском могутніх визвольних сил рухнуть мури нашої ганебної в'язниці, ім'я якій Московська імперія, остання й найганебніша з усіх імперій світу.

Але, — під лежачий камінь вода не біжить. Найголовнішою передумовою досягнення свободи народу є воля самого народу, його прагнення до свободи й змагання за неї. Ось та сама воля і змагання, що були виявлені нашим народом у великій революції, 42 роки тому, скроплені кров'ю вірних синів країни. Та воля лишилася немирущою й непогашеною, не зважаючи ні на що...

Чим сильніше буде її полум'я в душах нового покоління нашого народу, тим ближче буде нарід до свободи.

Нехай же те полум'я горить у серцях яскраво і гордо, і непогасимо, і нехай живе могутня віра в те, що одного дня упослідження нашого народу скінчиться, мури “тюрми народів” упадуть під спільним натиском усіх тих, кому дорога свобода, і нарід наш нарешті займе належне йому місце в “сім'ї вольній, новій”.

З вірою в це, в імені Української Національної Ради шлю всім найкращі побажання!

І. Багрянний,

Голова Української Національної Ради

Михайло ОРЕСТ

З ЦИКЛУ “ХОРАЛИ ЗАХОДУ”

Був вечір липневий — і кротка любов

Мене, небентежного, солодко ранила.

Далеко, в рожевому куриві танули

Доми під горою і бані церков.

А захід божественний, око очей,

Велично-безмовний, палав над долиною

І синіх небес чистоти голубиної

Торкались вершини нерушних алей.

О сило над силами, дай надійти

До тебе, єдина, стежками вечірніми

І злотним промінням — дарами сумирними —

Як тихі тополі, мене просвіти.

Андрій ВЕРЕСЕНЬ

... журитись чи радіти —
Не знаю сам...

Б. Олександрів

Ти ввійшла до салону, де іскрився сміх,

Де склянки брязкотіли розрізненим хором.

І тремтіла троянда на грудях твоїх

Під чимсь невідступним, настирливим зором.

Контрабасу гудіння... Окремі слова...

Клапті п'яних розмов, суперечок, привітів...

І була ти в юрбі — як троянда жива

Серед штучних, з паперу майстрованих, квітів.

Розпливалась, плескалась людська течія.

Докучала веселість, як муха базарна.

І не знав я: журитись, що ти не моя,

Чи радіти, що ти так незрівняно гарна!

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ПОЛОНЕНИЙ

ОПОВІДАННЯ

I

А що це там у вас за книжка в куточку, за тією, що в чорній обкладинці? Оця тоненька. Ах, це "Глум" Винниченка. Цікава річ. Дуже цікава. Тільки я, знаєте, з нею якось не погоджуюся, не можу припустити, щоб справді було так, як Винниченко розказує. Це книжка, що має довести примат матерії над духом, що хоче переконати, ніби психічні страждання поступають перед муками тіла, перед звичайним болем. Для матеріяліста, чий дух заперечив сам себе, це, можливо, так і є, але для нас, що маємо бодай поганеньку душу і не хочемо її зріктися, існують певні межі, куди тіло з його радощами і болями сягнути не сміє. Я, знаєте, сам опинився одного разу в становищі Винниченкового засудженого, деталі, звичайно, були цілком інші, але центральна точка події була та сама. Це сталося восени 1941 року.

Все відбулося так, як я й передбачав: викопані й некопані рівчаки не затримали німецьких танків, загін озброєних пляшками "ополченців" німці обійшли і розстріляли ззаду з кулеметів, "істребітельний батальйон" з кількох десятків енкаведистів розбігся без жодного пострілу, взвод червоноармійців, що, мабуть, випадково, знаходився в місті, після безладної стрільбини перейшов вбрід через замерзлу річку і зник у найближчому лісі.

І ось я вирішив, що вже час добре пообідати, виспатись, поголитися, вмитися і взагалі привести себе до нормально-людського знаменника (треба вам сказати, що я не їв на протязі доби, не спав на протязі двох діб, а не голився тиждень). А все це можна було зробити, лише відшукавши мого земляка Петра Матвійовича Опленю, адреса якого була записана в моєму блокноті.

Десь недалеко його квартири я йшов порожньою вулицею. Було тихо — занадто тихо. І раптом з-за рогу вибіг підстаркуватий чолові'яга. Він з хлоп'ячою меткістю перебіг через вулицю, відчинив якусь хвіртку чи двері дому — я навіть не зауважив, що саме, до того швидко це сталося, — і зник. І перш, ніж я усвідомив, що небезпека, від якої тікає невідомий, може бути небезпекою також і для мене, я вже опинився біля найближчих воріт і вже пробував ці ворота відчинити. Ворота були високі, нові, надійно зачинені, непохитні. Можливо, я таки вибив би їх, чи переліз через них, або добіг до паркану, чи знайшов інший спосіб зникнути, але до мене вернулася здатність тверезого думання, і я вирішив, що моя спроба втечі — це вчинок боягуза, а найкраще дійти до рогу і переконатися: є від чого тікати чи немає. Алеж, панове, найбільш нерозумне — довіряти своєму розумові!

Я дійшов до рогу і впізнав місцевість: це був той самий ріг, де кілька днів тому мене затримав пе-

реодягнений міліціонер. Це був фатальний для мене ріг!

— Іван, комм! — прозвучав голос, більше подібний до гавкання якогось металевого пса, ніж до людського голосу.

Я озирнувся.

З сусіднього дому виходило кілька німецьких солдатів. Для чого я був їм потрібний?.. Удаючи з себе дуже ошасливленого їхньою увагою, я підійшов до гурту.

— Вас волен зі, бітте? — звернувся я до них, думаючи, що мене запитують, як пройти на ту чи ту вулицю.

Не відповідаючи ні слова, високий солдат з важким підборіддям ударив мене в обличчя. Це не був перший удар, що його я дістав у своєму житті, — бив я, били й мене; тільки ніколи не одержував я удару, що в такій мірі, як цей, вплинув би на мою психіку. Били мене за щось і ні за що, озброєні й безбройні, після попередження і несподівано, били при чисельній перевазі 25 на одного, били, щоб образити, і били, щоб убити — одним словом, я звик до всяких ударів. Тільки тоді передо мною були міліціонери, п'яні візники, міські хулігани, бандити. А тепер — вояки найкращої в світі німецької армії, в яких я сподівався бачити представників справжньої, не спотвореної більшовизмом культури, носіїв духових первнів Вагнера, Гете і Канта, дітей країни, що дала незрівняні зразки музики, поезії, філософії.

Я розгубився. Я не знав, що робити: чи тікати мені, чи кинутись на німців... Я взагалі не мав якусь хвилину жодної думки.

— Часи! — крикнув німець.

І я, повний створеним книжками уявленням про німців, не второпав, чого від мене хочуть, — я думав, що мене питають, котра година. І навіть тоді, як солдат зірвав і сховав до кишені мій ручний годинник, я не відразу зрозумів, що сталося. І взагалі я ще довгий час нічого не розумів, лише пасивно сприймаючи події і відкладаючи справу їх оцінки на невиразне майбутнє. Моє знання людей на німців не розповсюджувалося, моє вміння передбачати події урвалося з хвилиною приходу нових власників мого життя і смерті.

Німці йшли з дому в дім і вигонили на вулицю всіх мешканців чоловічої статі — від 14 років до 70. За кілька хвилин вулиця наповнилася розгубленими і трохи наляканими дідами та підлітками.

— Три! — кричить солдат, підіймаючи догори три пальці.

Ми ставали по три в довгезелзну колону і, коли нас набралось досить, поволі рушили. А з сусідніх вулиць впливали свіжі потоки і приставали до нас. З пропущених німцями домів люди виходили самі і нерішуче ставали в колону.

Я роздивлявся, чи нема в юрбі мого земляка, але його, здається, не було. Я спитав сусіда, для чого нас зібрали і куди ведуть, він зміряв мене нахабним поглядом з голови до ніг і не відповів нічого. Я звернувся з тим самим запитом до іншого супутника, той був з таких, що все знають; він пояснив, що нас ведуть на реєстрацію. Будуть контролювати папери і ставити в паспортів німецькі штампи.

Цікаво, — подумав я, — куди мені поставлять штамп, коли я не маю паспорта?

Ми проходили біля великого розгородженого саду, і офіцер помітив далеко поміж дерев людину з оклунком. Звичайного "Іван ком!" людина могла й не завважити. Офіцер вийняв пістолет, довго цілювався і вистрілював. Людина з оклунком зупинилася, повернула голову в наш бік і пішла далі. Високий солдат, той самий, що зупинив мене на розі, став на коліно і підняв гвинтівку. В цей час колона завершила за ріг, і я тільки почув звук пострілу, але не міг дізнатися про долю людини з оклунком.

— А знаєте, куди нас ведуть? — сказав хтось.
— В тюрму.

Справді, колона рівнялася з тюрмою. Прозвучало "Гальт!". Нас продержали проти тюрми кілька годин, але до середини не повели, а смерком погнали далі порожніми грязними вулицями. Вже зовсім стемніло, коли ми спинилися в якомусь величезному подвір'ї. Подвір'я залила до країв кількатисячна чорна юрба. Я пропхався до дверей триповерхового мурованого будинку і знайшов кімнату, де було не так тісно, як в інших; тут прокуняв я до ранку на повалєній шафі.

Було зовсім темно, лише невиразною, навіть не прямокутною, а безформною плямою вималювалося розбите вікно та в кутках блимали червоні вогники цигарок. Сусіди мої розмовляли про німців і про сьогоднішній день. Вони були певні, що збір усіх чоловіків до одного місця — це явище цілком зрозуміле, законне, для чогось потрібне німецькому командуванню. Сподівалися прибуття німецьких товарів і вірили, що скоро почнеться свободна торгівля і взагалі свободне життя.

Я примостився краще і став дрімати. Засипаючи, я відчув, що в мене занили зуби.

II.

Перше, що я усвідомив, прокинувшись вранці, було те, що в мене болять зуби. Вони ніколи не боліли в мене раніше, я навіть цікавився іноді: що воно за відчуття таке, той зубний біль? Але біль тоді не приходив, а прийшов тепер, незваний, непрошений, в таких обставинах, коли не було ні лікаря, ні м'ятних крапель, ні звичайної аспірини.

Біль розростався, підносився, вбиваючи всяку думку, охоплював мене всього, заступав цілий світ і ставав для мене цілим світом. І все, що відбувалося навколо, я сприймав — крізь біль — як щось другорядне, навіть ніяке. А поза тим, новини довколишнього світу мусіли б бути для мене далеко не байдужими. Найцікавішим було те, що жодних штампів на наших паспортах ніхто, очевидно, і не збирався ставити, взагалі ніхто не реєстрував нас і не питав ні про які документи. Просто нас пере-

рахували і оголосили військовополоненими (справді, поміж нами сіріли де-не-де військові шинелі). До того які наші імена і хто ми такі, німцям не було діла. Не знаючи ще німців, ми думали, що це шахрайство місцевого командування: подати відомості про високе число полонених на доказ великої перемоги.

А в місті тим часом господарювала розгнужана солдатня. Хто ж міг ставити опір грабункам і насильствам, коли чоловіки сиділи за ґратами в Gefangenlager'i? Але, як розповідав мені сусід по кімнаті, червоноармієць Ваня, згвалтувань було порівняно небагато. Там десь застрілили батька, що боронив свою п'ятнадцятилітню доньку, там забрали від чоловіка жінку і на ранок закололи багнетами, — але це були окремі випадки... Натомість грабували, мабуть, організовано, ідучи з дому в дім.

Не зовсім мені сподобалося і те, що нам не давали їсти. Правда, в більшості своїй полонені були місцеві, жінки й матері приносили їм обід, і перед ними не стояла перспектива голодової смерті. Але, крім місцевих, в таборі ще знаходилося зо дві сотні червоноармійців (зв'язки вони взялися? Під час "бою" за місто їх не було...), виділялися одягом і мовою кількадесять поляків з Західної України, були комуністи з району і випадкові дезертири.

Я не їв майже нічого на протязі двох днів перед тим, але зуби перешкоджали мені відчувати голод; перешкоджали взагалі будь-що відчувати і будь про що думати. За три дні мого перебування в таборі мій зовнішній вигляд дійшов майже до того рівня, якого вимагала від унтерменша німецька расова теорія. Свое нове пальто я проміняв на стару солдатську ватянку плюс дві буханки хліба. Хліб у мене негайно вкрали, а ватянку пірвав, штурнувши мене багнетом, німецький конвоїр. Чоботи з мене зняв стрункий гефрайтер, а замість них велів мені одягнути калоші, що їх скинув, за його наказом, інший полонений. Щоки мої заросли щетиною і схудли настільки, що, коли мені на третій день пошастило вмитись, долоні не впізнали обличчя.

Одного разу підійшов до мене сусід по кімнаті, червоноармієць Ваня, і спитав:

— Ти сьогодні щось шамав?

— Ні, нічого.

— Ну, то на тобі (він відламав мені п'вбуханки свіжого хліба), жери, скільки влізе... Мені з дому приносять.

Ваня був інтелігентний хлопчина: він знав, що вираз "кушайте, пожалуйста!" тут не підходив.

Я взяв хліб і став "жертити" — на лівий бік, бо з правого були хворі зуби. Так випадково була вирішена проблема харчів; лишилися ще дві проблеми: втечі і зубного болю. Перша проблема, як мені здавалося, знаходилася в повній залежності від другої: "Ось пройде біль, тоді буду тікати, тоді щось придумаю". А біль не минався, не проходив, а, навпаки, все більшав. Вдень я ще пробував боротися, переконував себе, що зуби в мене не болять, скерував думку на щось інше, далеке. Але

ночі були царством болю. Так минуло три дні. Два-три рази на день нас шикували по три, перераховували і контролювали: хто був у чоботях — роззували, хто мав хутряний одяг — роздягали, у кого була тепла шапка — здіймали її. Приходив червоноармієць Ваня і приносив мені їсти. Чому? З якої рації? Що я зробив йому доброго? Я за своїм болем навіть не догадався йому якслід подякувати. Приходив німецький офіцер з перекладачем в оленячій куртці. Він оголосив: здати золото, ножі і годинники. Хто не здасть, буде розстріляний. А крім того — за кожного вбитого німця буде розстрілюватися десять полонених. Він не відповідав ні на які запитання. А після його відходу з-поміж нас забрали двадцять душ і розстріляли під мурами висадженої електростанції. З вікон лівого крила нашого будинку видно було, як їх розстрілювали. Я особисто сцени розстрілу не бачив, і, може, тому подія лише торкнулася свідомості, не досягла глибини моєї, не схвилювала, не зворушила і не вразила. Питання своєї і чужої смерті мене не цікавило. Ну, розстріляють — і хай розстріляють! Найважливіше було те, що аспірина, яку дістав для мене Ваня, не помагала. Все інше — дрібниці. Урізноманітнення мого існування приходило тепер не ззовні, від довколишнього світу, і не зсередини — від мого “я”: все залежало тепер від хворого зуба і тільки від нього. Найлегше, коли зуб тільки ние, це своєрідний відпочинок, але він приходить так рідко! А звичайно змінюють одне одного “тягне”, “сіпає”, “рве”, “крутить” і, нарешті, якийсь комбінований біль, що включає в собі всі попередні і що назву йому годі придумати.

III.

Ранок четвертого дня був найпохмурішим з усіх бачених мною останніх ранків. Низько-низько звисала нерухома хмара, сіра, наче бетонова стеля, і важка — ніби її тягар лежав на наших плечах. Туман то густішав — і тоді починалася холодна мжичка, то рідшав — і тоді в долині привидами маячили мокрі дахи, брудні стіни будинків, голі безлисті дерева.

Як звичайно, нам наказали ставати по три, але в цьому звичайному наказі ховалося щось особливе.. Сьогодні все відбувалося якось інакше: поперше, ні з кого не скидали чобіт, подруге, всіх старих викликали з рядів і веліли ставати набік, по-третє, під ворітьми на нас чекали два чи три десятки німецьких солдатів, а біля них лежали на землі лопати, рискалі й джагани. Рудий унтерофіцер відратував 150 душ (звичайно, і я попав у це число) і скомандував нам брати лопати.

— Schnell! Schnell! — кричали солдати, поколюючи багнетами тих, що не квапилися брати інструмент.

І ось ми знову в колоні — з лопатами на плечах. Нас виводять на вулицю. На вулиці унтер перераховує ще раз — виходить 149. Вулицею йде якийсь громадянин з відрами (водопровід більшовики висадили, і по воду населення ходило за два кілометри).

— Komm! — кричить йому унтер. Громадянин

зупиняється, до нього підбігає солдат, вириває з рук відра і багнетом заганає в колону. Рушаємо.

...Хоч я йшов, втупивши очі в землю, і нічого, крім свого болю, не сприймав, але якось інтуїтивно відчув, що увага всієї колони спрямована кудись в одну точку. Я підвів очі. Під дверима камінного будинку, на мокрім опалім листі лежало десять розстріляних.

— А справді, куди нас ведуть? — майнула в мене думка, — Може й нас хочуть так, як оцих, під якимось парканом...

Місто кінчалось. Все частіше траплялись незабудовані, порослі сухими будьяками дільниці, великі сади, незагороджені городи, і тільки врядигоди — групи маленьких, тривіконних міщанських будинків.

— Дарф іхь ум ціль унзер шпацирганг фраген? — своєю клясично-ламанною німецькою мовою запитав я конвоїра.

Конвоїр глянув похмуро і сказав мені:

— Ruhe!

Ми йшли між жидівським кладовищем і безко-нечним цегляним парканом колишніх артилерійських складів. Далеко вздовж паркана біг собака.

Враз сухо і різко — десь посередині колони — пролунав постріл. Знаючи вдачу російського солдата, який куди-куди, а в собаку вже обов'язково вистрілить, я глянув у напрямку пса. Він спокійно біг собі далі.

Б. Мухин

Запорожець.

І раптом я згадав, що довкола нас не російські солдати, а німецькі, і зрозумів, що сталося щось страшне і непоправне.

— Schnell! Schnell! — прозвучало над ухом.

Передні півбігцем обминали щось на дорозі, намагаючися триматися по три.

— Schnell! Schnell! —

Я ще не довідався, що саме сталося, але вже знав: сталося — жахливе. Я відчував на собі подих смерти, як відчуває сонна людина подих ворога, що прийшов її вбити.

Ще кілька кроків...

На дорозі, горілиць, з відкинутою назад головою, з очима, що закотилися під лоб, з рожевою піною на губах, з притиснутою до рани рукою — лежав прострілений хлопець. Хрипко виривалося з грудей важке передсмертне дихання.

— За що його? — ледве володіючи язиком, що став таким неповоротким і неслухняним, звернувся я до свого супутника справа.

— Мовчи! — приглушеним шепотом відповів супутник.

І все це: нескінченний цегляний мур і жидівське кладовище, похмурі конвоїри з гвинтівками напоготові, лопати на наших плечах і вчорашня візита високого офіцера, і десять розстріляних під дверима будинку, і цей, не знати за що вбитий хлопча, — все це зливалось в одно і створювало щось суцільне, єдине, що ім'я йому — жах. І стало зрозуміло, що нас ведуть — що нас ведуть за місто на розстріл. Примусять викопати братську могилу і тоді розстріляють.

Звір, якого впіймали і посадили в клітку, шалено кидається і гризе залізо ґрат, аж поки не вирветься на волю або цілковито не знесиліє. Людина в таких випадках залишається назовні спокійною, тільки подібною до впійманого звіра кидається її думка.

Притиснувши до плеча рискаль, я йшов мовчки, так само, як інші, а думка моя рвалася, бігла, плигала, падала і знову підводилася. І якось між іншим я завважив що мій зубний біль минув безслідно — його переміг жах смерти. Вся істота моя була сповнена відчуттям близької, марної і ганебної загибелі, і де ж у мене могло залишитися місце для якогось зубного болю?

Що маю я робити, коли нам скажуть копати яму?

І тоді, як нас над тією ямою поставлять, щоб ми скошені кулями, падали відразу на дно?

Стати коліна перед офіцером, збрехати йому, що я німець з походження, що я хочу піти добровольцем до німецької армії? Алеж мене заб'ють скоріше, ніж я вимовлю перше речення!

Чи звести над головою рискаль і з криком: Хлопці, бий їх! — розкряти череп ближчому німецькому воякові, вирвати в нього гвинтівку... тільки як з неї стріляти, з тієї німецької гвинтівки?

Та й чи послухає мене хтонебудь, чи виконає наказ, чи кине́ться з лопатою на німця? Якщо й кине́ться, то лише два-три, а решта буде, як овеча отара, стояти й дивитися. Я став робити розрахунок: нас 150, а їх 25 чи 30. Досить, щоб кожен п'ятий

послухав мого заклику, щоб кожен п'ятий з нашої колони був героєм, а не боягузом, і це принесе нам волю і врятує життя. А якщо навіть не волю і не життя, а смерть від кулі чи багнета, — то смерть шляхетну, славу, смерть, якої не соромно і не страшно.

Я весь приготувався, напружився, ніби чекаючи наказу, — о, якби гасло до нападу кинув замість мене хтось інший! Якби хтось почав замість мене перший!

Як легко коритись чужій волі. Як тяжко підкорити своїй волі інших і повести їх за собою.

Конвоїрів не було безпосередньо біля мене, і я торкнув рукою переднього:

— Слухай! Як почувеш крик: "Бий їх!" — рубай лопатою найближчого німця і тікай!

Передній не обізвався.

Натомість мій сусід справа сказав мені напівголосно:

— Ти збожеволів!

Що залишилося робити?

Вождя з мене не вийшло. І ніколи не вийде, бо єдиний, кого мені в своєму житті трапилося вести за собою, був я сам.

Ми далеко залишили кладовище і — нарешті! — проминули цегляний паркан колишніх військових складів. Ми виходили в поле.

І вже там десь, в найглухшому куточку моєї душі, ворухнулася полохлива думка: а може нас зовсім не мають розстрілювати, може нас ведуть до якоїсь роботи?

Але хіба нас конче мали стріляти на кладовищі? Хіба не можуть постріляти десь над дорогою? Ось колона виходить на перехрестя, звучить "гальт!", збираються докупі офіцер і декілька конвоїрів і про щось радяться. Очевидно, зараз кінець...

Команда, слів якої не чути. Колона поволі рушає старою шосейною дорогою.

І з кожним кроком росте, дужчає, міцнішає надія і виростає нарешті в певність, що розстрілювати нас ніхто не збирався, що нас ведуть під фронт, для якоїсь роботи. Можливо, розмінювати заміновані поля, можливо, наводити замість спаленого нового міст через річку, а найскоріше — закупувати протитанкові рови.

І коли через дві години нас зупинили перед розкопаною дорогою і звеліли її рівняти, коли від нас відійшов жах смерти (розстріляти могли за якусь провину або й без неї, — але не всіх), тоді поволі, нерішуче, ніби загін, що після втечі вертається до залишеної позиції, до мене вернувся мій зубний біль.

І саме тоді згадалася мені ця книжка, яку я тримаю в руках. Може, думав я, в тому, що фізичне страждання на найвищому своєму щаблі відступає тільки перед стражданням духовним, є свій глум, але це не той глум, що його мав на увазі Володимир Винниченко.

А по деякім часі я знов утратив здатність відчувати і мислити, і знову стало мені здаватися, що на світі існує мій хворий зуб, а поза ним нічого: ні війни, ні озброєних німців, ні розстріляного товариша, ні навіть страху смерті — нічого цього нема.

Антон ЧЕХОВ

ОПОВІДАННЯ СТАРШОГО САДІВНИКА

На відзначення 100-ліття з дня народження А. Чехова вміщуємо нижче переклад однієї з його новель.

Редакція

В оранжерії графів Н. розпродували квіти. Покупців було небагато: я, мій сусіда-дідич і молодий купець, що торгував лісом. Поки робітники виносили наші розкішні покупки і вкладали їх на вози, ми сиділи біля входу до оранжереї і гомонили про те, про се. Теплою квітневого ранку сидіти в саду, слухати птахів і бачити, як винесені на волю квіти пестяться на сонці, надзвичайно приємно.

Укладанням рослин керував сам садівник, Михайло Карлович, статечний старик з повним голеним обличчям, у хутряній камізелі, без сурдута. Він весь час мовчав, але прислухався до нашої розмови і чекав, чи не скажемо ми чого-небудь новенького. Це була розумна, дуже добра, всіма шанована людина. Всі чомусь уважали його за німця, хоч його батько був швед, а мати — росіянка, і ходив він до православної церкви. Він знав по-російському, по-шведському і по-німецькому, багато читав цими мовами, і не можна було справити йому більшої приємності, як дати почитати якунебудь нову книжку або поговорити з ним, наприклад, про Ібсена.

Мав він і слабості, але невинні; так, він називав себе старшим садівником, хоч молодших не було; враз його обличчя був незвичайно поважний і гордий; він не допускав заперечень і любив, щоб його слухали серйозно і з увагою.

— Ось цей молодчик, рекомендую, жакликий негідник, — сказав мій сусід, показуючи на робітника з смаглявим циганським обличчям, який проїздив мимо на бочці з водою. — Минулого тижня його судили в місті за грабунком і виправдали. Визнали його за душевно-хворого, а тим часом погляньте на пика, він здоровісінький. Останніми часами в Росії аж надто часто виправдують негідників, пояснюючи все хворобливим станом та афектами, тим часом ці виправдальні присуди, це очевидне послаблення і потурання, до добра не ведуть. Вони деморалізують масу, в усіх припустилося почуття справедливості, бо звикли вже бачити порок безкарним, і, знаєте, про наш час сміло можна сказати словами Шекспіра: "В наш злий, розпусний вік і чеснота мусить просити прощення перед пороком".

— Слушно, слушно, — погодився купець. — Тому, що виправдують на судах, убивств і підпалів стало значно більше. Спитайте у мужиків.

Садівник Михайло Карлович обернувся до нас і сказав:

— Щождо мене, панове, то я завжди з захопленням вітаю виправдальні присуди. Я не боюся за моральність і за справедливість, коли говорять "невинен", а, навпаки, відчуваю приємність. Навіть коли моє сумління говорить мені, що, виправдавши злочинця, присяглі судді зробили помилку, то і тоді я тріюмфую. Подумайте самі, панове: якщо судді і присяглі більше вірять людині, ніж індиціям, речевим доказам і про-

мовам, то хіба ця віра в людину сама по собі не вища від усіяких життєвих міркувань? Ця віра приступна тільки для тих небагатьох, хто розуміє і відчуває Христа.

— Думка гарна, — сказав я.

— Але це не нова думка. Пригадую, що колись, дуже давно я чув навіть легенду на цю тему. Дуже мила легенда, — сказав садівник і всміхнувся. — Мені розповідала її моя покійна бабуся, мати мого батька, чудова старуха. Вона розповідала по-шведському, але по-російському це вийде не так гарно, не так клясично.

Але ми попросили його розповідати і не в'язатися грубістю російської мови. Він, дуже вдоволений, поволі закурив люлечку, сердито поглянув на робітників і почав:

— В одному маленькому місті оселився літній, самотній і негарний пан на прізвище Томсон або Вільсон, — ну, це однаково. Справа не в прізвищі. Професія в нього була шляхетна: він лікував людей. Він був завжди похмурий і маломовний і говорив тільки тоді, коли цього вимагала його професія. Ні до кого він не ходив у гості, ні з ким не поширював своєї знайомості далі від мовчазного уклону і жив скромно, як сжимник. Річ у тім, що він був учений, а за тих часів учені не були схожі на звичайних людей. Вони проводили дні і ночі в спогляданні, в читанні книг і лікуванні хвороб, а на все інше дивилися як на тривіальність і не мали часу говорити зайві слова. Мешканці міста прекрасно розуміли це і старались не набридали йому своїми відвідинками і пустими балачками. Вони були дуже раді, що Бог послав їм нарешті людину, яка вміє лікувати недуги, і пишалися, що в їх місті живе така видатна особа.

— Він знає все, — говорили вони про нього.

Але цього було недостатньо. Треба було ще говорити: "він любить усіх!" В грудях цієї вченої людини билося чудове, янголине серце. Будь-що-будь, але мешканці міста були для нього чужі, не рідні, проте він любив їх, як дітей, і не жалував для них навіть свого життя. Він сам мав сухоти, але, коли його звали до хворого, забував про свою хворобу, не жалував себе, і, задихаючися, вибирався на гори, хоч би які високі вони були. Він не зважав на спеку і холод, зневажав голод і спрагу. Грошей не брав, і, дивна річ, коли йому вмирав пацієнт, то він ішов разом з родичами за труною і плакав.

І скоро він став для міста таким конечним, що мешканці дивувались, як це вони могли раніше обходитися без цієї людини. Їх вдячність не мала меж. Дорослі і діти, добрі і злі, чесні і шахраї — одним словом, всі поважали його і знали йому ціну. В місті і в його околицях не було людини, яка дозволила б собі на те, щоб зробити йому щонебудь неприємне, але навіть подумати про це. Виходячи з свого мешкання, він ніколи не замикав дверей і вікон, в цілковитій певності, що нема такого злодія, який зважився б скривдити його. Часто йому доводилося, з обов'язку лікаря, ходити великими дорогами через ліси і гори, де вешталася сила голодних бродяг, але він почував себе в повній безпе-

ці. Однієї ночі він повертався від хворого, і його напали в лісі розбійники, але, впізнавши його, вони шанобливо скинули перед ним капелюхи і спитали, чи не хоче він їсти. Коли він сказав, що він ситий, вони дали йому теплий плащ і провели його до самого міста, щасливі, що доля послала їм нагоду бодай чимнебудь віддячитися великодушній людині. Ну, далі, звичайна річ, бабуся розповідала, що навіть коні, корови і собаки знали його і при зустрічі з ним виявляли радість.

І ця людина, яка, здавалося, своєю святістю захистила себе від всього злого, доброзичливцями якої вважалися навіть розбійники і скажені, одного прекрасного ранку була знайдена вбитою. Закривавлений, з розбитим черепом, лікар лежав в яру, і бліде обличчя його виражало подив. Так, не жак, а подив застиг на його обличчі, коли він побачив перед собою вбивцю. Отже можете уявити собі тепер ту скорботу, яка опанувала мешканців міста і околиць. Всі в розпачі, не вірячи своїм очам, питали себе: хто міг убити цю людину? Судді, які вели слідство і оглядали труп доктора, сказали так: "Тут ми маємо всі ознаки вбивства, але як на світі нема такої людини, яка могла б убити доктора, то, очевидно, вбивства тут нема і сукупність ознак є лише звичайною випадковістю. Треба припустити, що доктор поночі сам упав в яр і забився до смерті".

З цією думкою погодилося все місто. Доктора поховали, і вже ніхто не говорив про насильницьку смерть. Існування людини, в якій стало б нищоти і мерзоти вбити лікаря, здавалось неймовірним. Адже і мерзота має свої межі. Чи не так?

Але раптом, можете собі уявити, випадок наводить на вбивцю. Побачили, як один гувльвіса, якого вже багато разів було суджено, відомий своїм розпусним життям, пропивав у шинку табакерку і годинник, які належали докторові. Коли почали його викривати, він збентежився і сказав якусь очевидну лжю. Зробили в нього трус і знайшли в постелі сорочку з закривавленими рукавами і докторську ланцету в золотій оправі. Яких же ще треба індичій? Лиходія посадили в тюрму. Мешканці обурювались, але водночас говорили:

— Неймовірно! Не може бути! Глядіть, як би не вийшло помилки; адже трапляється, що індичії говорять неправду!

На суді вбивця вперто заперечував свою провину. Все промовляло проти нього, і переконатися в його винуватості було так само не тяжко, як у тому, що ця земля чорна, але судді ніби збожеволіли: вони по десять разів зважували кожну індичію, недовірили поглядали на свідків, червоніли, пили воду... Судити почали рано вранці, а скінчили лише ввечері.

— Обвинувачений! — звернувся головний суддя до вбивці. — Суд визнав тебе винним в убивстві доктора такого й такого і присудив тебе до...

Головний суддя хотів сказати: "до смертної кари", але впустив з рук папір, на якому був написаний вирок, обтер холодний піт і закричав:

— Ні! Якщо я неправильно суджу, то нехай мене покарає Бог, але присягаюсь, він не винен! Я не допускаю думки, щоб могла знайтися людина, яка насмілилася б убити нашого друга доктора! Людина не здатна впасти так глибоко!

— Так, нема такої людини, — погодилися інші судді.

— Нема! — відгукнувся натовп. — Відпустіть його!

Вбивцю пустили на всі чотири сторони, і ні одна душа не закинула суддям несправедливості. І Бог, говорила моя бабуся, за таку віру в людину простив гріхи всім мешканцям містечка. Він радіє, коли вірять, що людина Його образ і подоба, і скорбить, якщо, забуваючи про людську гідність, про людей міркують гірше, ніж про собак. Нехай виправдальний присуд приніс мешканцям містечка шкоду, але зате, подумайте, який благотворний вплив мала на них ця віра в людину, віра, яка ж не лишається мертвою; вона виховує в нас великодушні почуття і завжди спонукує любити і поважати кожну людину. Кожну! А це важливо.

Михайло Карлович скінчив. Мій сусід хотів щось сказати йому навсупір, але старший садівник зробив жест, який означав, що він не любить заперечень, потім відійшов до возів і з виразом поваги на обличчі продовжував займатись укладанням.

Переклав М. ОРЕСТ

Вас. ОНУФРІЄНКО

* * *

Коли б прийшлося кидати цей двір,
Я б сумував, не боячись огуди:
Журбі і втомі тут наперекір
Я вже приклав свої долоні всюди.

Тут яблунька весною зацвіта,
Немов рожевим всіяна туманом,
Її літа — це і мої літа,
Прожиті тут, за цим старим парканом.

Тут виноград потягся по стіні,
Мов перша відталь, радісним потоком,
Це я садив, і грона вже дрібні
Нагородили першим стиглим соком.

Через паркан щоранку вже сусід,
Всміхаючись, питає про погоду, —
Це тут такий заведений привіт
Багатого і доброго народу.

Зазнав я тут і радісних годин,
Коли, бувало, серце відпочине,
Коли з дерев, з оцих дрібних стеблин,
Робив собі куточок батьківщини.

Журбі і втомі тут наперекір,
Я прикладав свої долоні всюди.
Коли б прийшлося кидати цей двір,
Я б сумував, не боячись огуди...

23. 2. 1960 р.

ЯК ЖИВЕТЬСЯ У ЛЬВОВІ І НА ЛЬВІВЩИНІ?

Ще одна розмова з туристкою

Мати і рідня п-і Ю., едмонтонської українки, живуть у ССРСР, і з зрозумілих причин не подаємо її прізвища ні назви села, звідки вона вернулася кілька тижнів тому. Подаємо тільки те, що вона бачила і чула в рідному селі на Львівщині.

Почнім таки з самого початку:

Де, коли і як ви їхали?

Відповідь: Я виїхала літаком з Едмонтону до Торонта, звідки бельгійський літак завіз нас до Львова. В ССРСР я була у жовтні 19 днів. Я була у Львові і моєму рідному селі. З ССРСР я поїхала до Варшави, а звідти до села, де живе моя сестра. У сестри я була 18 днів. Кошт подорожі літаком становив понад 1.300 доларів. Зі мною на літаку, що летів до ССРСР, були й інші українці з Торонта й Ошави.

Що ви бачили у Львові?

Відповідь: У Львові я була перший раз у житті. На літунському майдані ждало авто, яке завезло туристів з Канади до готелю. По Львові я ходила свobodно і сама. На вулицях чути українську мову, але чути всюди й російську. Мене прикро вразило те, що в українському місті я чула, що багато людей розмовляють по-російськи. Зайшла я до Преображенської церкви. Хотіла бути і в церкві св. Юра, але була пополудні закрита. Була у Львові на колгоспному базарі, де селяни продають свої продукти. Ціни такі: одно яйце — 1 рубель, гуся і курка — 25 рублів, літр молока — 2½ рублі, 1 кілограм цукру — 19 рублів, пів кілограма ковбаси — 85 рублів. Одяг дуже дорогий. На лихеньке убрання треба працювати три місяці.

Розмовляли ви з кимось?

Відповідь: Так. Один робітник у Львові сказав мені, що заробляє тільки 200 рублів і з того мусить жити. “Не кажу вам: товаришко, — сказав він, — бо я теж не товариш”. Ніде не видно радості, ні усмішки, чи хоч би задоволення. У Львові зустріла я одну українку, яка була в Англії і вернулася додому. Дуже плакала і нарікала на себе саму, що приїхала.

Чи ви мали дозвіл їхати до свого села?

Відповідь: Ні, не мала. Але я, власне, хотіла побачити мою маму і моє село, звідки я виїхала до Канади 1928 року. Я сіла на автобус і таки добилася до своїх. Була в них тільки один день і сквапливо вернулася до Львова, до туристичного готелю. Тут зчинилася авантюра, бо в готелі вже знали, що я була в селі. На село можна їхати тільки за окремим дозволом. Якщо хтось з туристів хоче бачити своїх рідних, то їх привозять з села до готелю на розмову. Я боронилась тим, що в оголошенні туристичної агенції в Канаді було написано, що можна “відвідати ваших рідних у ССРСР”. Якесь росіянка — службовець “Інтуриста”, загрожувала, що мені накажуть негайно їхати назад до Канади. Мені прикро, що через мене попав у ха-

лепу голова сільради в моєму селі. Він мав обов’язок негайно повідомити, що хтось чужий там з’явився. Голова сільради говорив, що я не чужа, бо він мене добре знає.

В готелі у Львові взяли мене на допит: що я бачила в селі, чим я займаюся в Канаді, чи не чула я вселі якихось нарікань, чи мені подобалося село і т. д. Я відповіла, що село мені подобалося, бо я вже давно не бачила його, що я працюю в Канаді як робітниця, що ніяких нарікань у селі я не чула. Після цього дали мені підписати довгий протокол. Я підписала. І на знак “окремої прихильності” для туристів з Канади мені дозволено поїхати на 12 днів до рідної хати.

Як же живуть у вашому селі?

Відповідь: Живуть, як можуть. Ніде нема великих stodol, які були колись. Є ще багато старих хат, які я пам’ятаю. Усі люди працюють у колгоспі. Це гірка панщина. Напр., жінка, що ціле літо щодня працює на полі коло буряків, дістає потім 65 кілограмів збіжжя. В хаті нема чим запалити. Недалеко є якась фабрика паперу, там можна дістати трохи сміття. До цього ще терміття з конопель. Тим палять. Дров уживають тільки до печі, коли печуть щось. У селі живуть у згоді, у надзвичайній згоді. Всі крадуть, навіть діти. До хати треба з поля щось принести, бо інакше не виживеш. Коли падає підозріння на когось невинного, той приймає на себе кару, щоб нікого ніколи не видати. Це неписаний закон, якого всі тримаються.

В школі дітей вчать безбожності. За церковний шлюб звільняють з праці, якщо хтось мав якусь кращу посаду. Неділя є торговим днем. Тоді роблять танці, щоб молодь не йшла до церкви. Доте-пер на селі хрестять дітей. Ті, що не хрестять — винятки. У Львові я чула, що дуже багато українців ходять до польського костела, бо греко-католицьких церков ніде нема.

Чи люди у вашому селі мають корів?

Відповідь: Більш-менш половина людей мають по одній корові. Нема що дати їсти корові, тому не всі мають власну корову. Я показувала фотографію моєї хати в Канаді. Дуже дивуються, яким способом у Канаді можна за кілька років мати свою хату й авто.

Звичайно, мене гостили, чим могли. Але щоденний харч колгоспників дуже скромний. Мають хліб, варять ячмінну кашу і вареники. Дехто з Канади дістає пакунки. Це велика допомога, бо можна продати і купити щось до хати. Ніяких клопотів у моєму селі не було для тих, що діставали посилки з Канади. Я бачила, що там потребують допомоги, і вважаю, що ми мусимо з Канади висилати її для наших рідних. Грошей, очевидно, не варт посилати, бо за одного долара виплатять там тільки 4½ рублі, в той час, коли курс долара становить 10 рублів.

Ніхто не запрошував вас залишитися дома?

Відповідь: Хіба для жарту. Ніхто, з ким розмовляла в чотири очі, не вірив, що такий стан буде

тривати вічно. Всі ждуть зміни і покищо дають собі раду, як можуть і вміють. В нашому селі є деякі люди, які вернулися з Сибіру. Вертаючись до Львова, я бачила якусь дивну споруду. "Що це таке?" — спитала я одного хлопця. "Це заглушувальна станція, щоб від вас голос не доходив" — сказав він.

А як у Польщі? Чи ви там були? Чи життя там краще?

Відповідь: Там багато краще. На селі люди мають власне господарство. Рідко хто з українців у СРСР дістає дозвіл поїхати до Польщі. Я їхала до Польщі тільки до сестри. Моя сестра і її чоловік були на Сибірі. Декілька років тому, в часі репатріації поляків, вони записались як поляки і до тепер живуть у страху, щоб їх не викрили. На

Ряшівщині є велика ненависть поляків до українців. Сестра і її чоловік завжди говорять по-польськи. Вони боялися, щоб хтось не почув, коли ми говорили по-українськи. Там тепер ходять чулки, що польсько-советський кордон буде змінений.

Коли ви вернулись до Канади, то, певно, багато цікавих питали вас про ваші враження?

Відповідь: Дуже багато розмов я мала останніми днями. Я кажу всім те, що бачила. Є один чоловік в Едмонтоні, до якого я сама потелефонувала після приїзду. Той чоловік був улітку в СРСР у тій самій околиці, що і я. Приїхавши до Канади, він хвалив на всі лади "щасливе життя" колгоспників, бо так роблять й інші "прогресивні" туристи. Я йому сказала, що я думаю про його "правдиві" інформації!

(Едм. "Укр. Вісті")

Свирид ЛОМАЧКА

Туга за казкою

(Фейлетон)

Скільки я пам'ятаю себе, від раннього дитинства, в моїй душі завжди жила якась незрозуміла туга за казкою. Мабуть, усі діти мають подібне почуття, і я не мусів би журитись з цього приводу, якби не те, що мій дитячий вік давно минув, а туга за казками лишилась. Зайво й говорити, як заважають у житті дорослих залишки дитячих прикмет, а в дитячому віці — занадто передчасна дорослість. Але другим я ніколи не страждав, а перше... перше спричинило чимало клопоту в моїх дорослих днях, от хоч би й з Марти почавши.*)

А втім — досить про Марту. Марта була казкою не лише для мене одного, але й для інших, таких самих, як я, фантастів — і навіть не-фантастів з Конюшиною включно. Бо якщо сьогодні Конюшина думає, що він когось перехитрив, то я дозволю собі майже іронічно всміхнутись: його казка така ж неймовірна, або ще неймовірніша, ніж моя. Дивна річ, що чоловіки так легко вірять у приємні неймовірності. Але я хочу розповісти про іншу казку, що зродилася з моєї туги й самотності, з моєї надзвичайної любови до ближнього, і яка прошуміла наді мною, як швидкий білокрилий птах, що раптом прилетить, принесе ностальгію — і зникне в безвісті...

Одного вечора, повернувшись з роботи, я застав на столі запрошення на бал, на один з тих чудових балів, що їх влаштовують купці і підприємці. Ці бали називають бальми еліти. Невідомо, хто перший вжив цю дискусійну в наші дні назву, і чи був за її урочистим звучанням хоч трохи урочистий зміст, але бізнесова її доцільність не підлягала ні найменшим сумнівам.

Хоч вступ на ці бали був завжди непомірно високий, вони незмінно відзначались багатолюдністю, бо ж не поява хоч би на одному з таких балів автоматично означала б неналежність до еліти, чого, відома річ, ні один з місцевих, скільки-небудь шану-

ючих себе громадян, а особливо громадян, не міг би стерпіти. Тому і я, хоч не належав до статечної верстви купців чи підприємців, теж акуратно появлявся на бальях, щоправда проявляючи свою самодіяльність переважно в буфеті й барі.

Цього разу я трохи спізнився, і не маючи належного в таких випадках поступового включення в забаву, почував себе майже самотньо. Баль дзвенів усіма можливими ньюансами музичних і людських голосів, а між обривками тоненьких кольорових стяжок, що безсило звисали зі стелі, в ритмах танго чи чогось подібного шаленіла еліта. Я вмотивувався в кутку, недалеко дверей, де вже сидів професор Саламаха, щось люто дискутуючи з літературним критиком Занудою. Було весело, але веселість якось не прищеплювалась мені, навпаки — докучала, і я вже розглядався, як би краще пройти до бару, коли...

Але дозвольте невеличку інтермісію. Читач напевно зауважив і сам, що всі великі події в житті людей наступають тоді, коли їх якнайменше сподіваються. Так, принаймні, завжди бувало з мною, так сталося і тепер. Відкрились двері — і ввійшла Вона. Хай не дивує читача, що звичайний займенник "вона", всупереч граматичним нормам, я пишу з великої літери. Маленька літера не могла б адекватно передати того, що відчув я при появі цієї несказанно чудесної дівчини, феї у лебединобілій сукні, що принесла з собою подув запашної молодости, ностальгічну тугу за чимось неможливим...

До неї зразу підступили підприємчиві купці та промисловці, заповнюючи її увагу та запрошуючи до своїх столиків, але битий у таких справах професор Саламаха не гаяв часу. З несподіваною для нього грацією та спритом він прорвав бльокаду промисловців, і не встиг я ще як слід зорієнтуватись в чім справа, як професор галлянтно йшов під руку з нею в наш кут, а Зануда вже розставляв на столику пляшки та келехи.

Мені ніколи не щастило бути цікавим у жіночому

*) Див. "Прощання з Мартою", "Молода Україна" ч. 42.

товаристві, особливо коли воно включало жінку, що мені подобається. Я тримався вимушено, ніяково, навіть гупо — і головне, що це було завжди в оберненій пропорції до ступеня моєї зацікавленості даною особою. Чим більше був я зачарований, тим менше логіки і послідовності було в моїх словах і вчинках, тим гупішим був мій загальний вигляд. Так буває з багатьма чоловіками, але це ніяка втіха чи виправдання для мене. Тож коли вона підійшла до столика, і коли професор Саламаха, з прикметною йому помпезною врочистістю представив їй мене як свого фахового колегу, професора, а Зануду як літературного критика, — я лише спромігся на якусь банальну недотепність, а Зануда розгубився цілком...

— Дуже приємно бути в науковому товаристві, — приязно сказала гостя і подивилася на нас ясними сірими очима, такими невимовно ясними, що я зразу згадав Тичину:

Подивилась ясно —

заспівали скрипки...

І справді, у моєму серці — я відчував це з надзвичайною виразністю — вже співали скрипки, співали так жагуче й протяжно, на таку високу, журливу ноту, що я на мить приплющив очі.

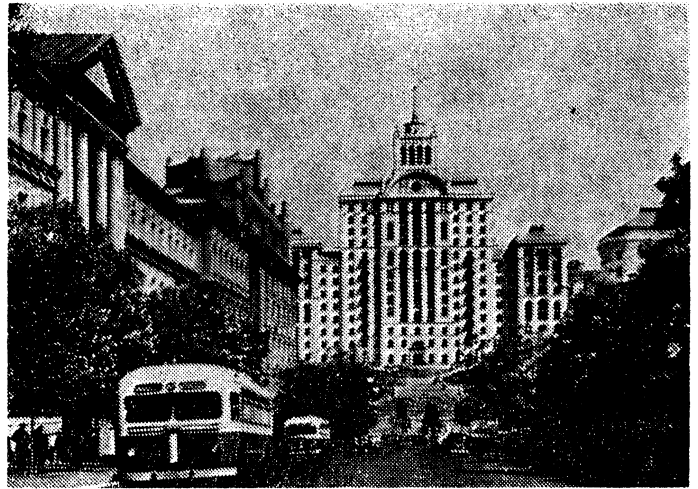
Але тут був професор Саламаха, мій повсякчасний протеже і конкурент, особа кольоритна й красномовна, і я мусів зробити все можливе, щоб якось унешкодити його разючий вплив на дівчину. Я з тривогою бачив, як вона все дзвінкіше й дзвінкіше сміялася з його жартів, як його хитрі очі зухвало оглядали її граційну постать, її оголені алябастрово-білі плечі — і я мусів негайно діяти. Грали вальс, єдиний танець, який я трохи міг танцювати, навчившись ще тоді, коли не був професором, і я подумав, що це для мене надзвичайна нагода, бо небезпечний конкурент, професор Саламаха, не танцював комплектно нічогоісенко. Для відваги я випив смірновки і за хвилину вже крутився у хвилях вальсу, мов на чудесній, на рожевій каруселі.

Ти розумієш, читачу, що в нашій мові не так легко знайти слова для адекватного означення тих почуттів, які бувають у крові танцівника, коли він крутиться з омріяним партнером. Мабуть найкраще буде, коли я не робитиму мізерних власних спроб, а покличу на допомогу клясиків. Отож Осьмачка, буди у не зовсім подібній, але все ж у паралельній ситуації, згодом написав своїй партнерці незрівнянного вірша, мовляв, у моїй пам'яті назавжди лишилась цей винятковий вечір

— і твій рот,

і шаленство дівоче".

Щодо мене особисто, то мій успіх був трохи меншим, я не можу нічого сказати про рот, але наш танець був суцільним дівочим шаленством, і за кілька хвилин я був зовсім змучений. Ми пішли на двір, де в сьйві місяця стояли лави авт, і на їх непривітному тлі я ще разючіше відчув одухотворену красу моєї спутниці. В моєму серці остаточно погасла вуглина запізнилої туги за Мартою, бо її заливала могутня симфонія нового, всепроймаючого почуття.

Сучасний Київ.

Вулиця Леніна.

— Де ви викладаєте, професоре? — спитала спутниця, привітно дивлячись на мене сірими очима.

Ти розумієш, читачу, — о, ти напевно добре розумієш! — що в цю хвилину я не міг сказати правди. Якби я зважився сказати, де, що і як я "викладаю" — я був би знищений в її уяві власними словами. Моя рожева каруселя перестала б крутитися, моя чудесна казка луснула б, як мильна банька. Тому я зосереджено кашлянув, як належить справжньому науковцеві, і промимрив щось невиразне, надіючись, що це зійде за традиційне вже професорське дивацтво. Я був безмірно вдячний долі, що не послала їй до рук моїх завжди біографічних фейлетонів — бо інакше ми не ходили б з нею в голубому тумані, обнявшись, як Дафніс і Хлоя. Зовсім певно, що на моєму місці тоді був би хтось інший, солідніший, як, наприклад, професор Саламаха. Від одної думки про це в моїй душі трагічно бренькнула розпачлива струна. І в цей час я почув:

— Чудесна ніч, професоре! Чи не гадаєте, що ми могли б проїхатися автотом?

Ти всміхнешся, читачу, ти зневажливо всміхнешся, бо в тебе, мабуть, є вже власне авто. Але хотів би я побачити, як ти всміхнувся б на моєму місці. Мені здавалося, що я зненацька опинився на крихкій, на розмитій крижині, яка ось-ось розломиться у мене під ногами і я шугну в холодну чорну темінь. І не буде тоді ні зірок, ні блакитних туманів, ні Хлої. Буде кат-зна що. Скорботним зором подивився я на темні силуети авт — і раптом... раптом я побачив розкішний, щойно місяць тому куплений "Меркурій" Саламахи. Я був певен, що з властивою йому недбалістю професор залишив ключа в своєму авті. Ми вмостилися на зручних сидіннях, і за кілька хвилин наш "Меркурій", розсікаючи могутніми грудьми повітря, мчав по рівній, мов стяжка, дорозі. Вітер віяв нам у обличчя, лопотів якоюсь науковою літературою на задньому сидінні, а біляве волосся моєї спутниці розвівалось на вітрі, розвівалось на моєму обличчі і пахло... слово чести, воно пахло евшан-зіллям!

Але це не тривало довго. Вже на першому таки повороті я не втримав керми і налетів на придорожній стовп. У радіаторі щось хряснуло, захлюпоті-

ло — і ми обое стрибнули в повітря. “Прощай, світе, прощай, земле” — блискавично майнули в моїй свідомості слова великого пророка, коли я еліптичною дугою злітав у придорожній рів. Біла сукня моєї спутниці парашутом осіла поруч. Земля гойдалася в моїх очах, мов океанська хвиля, то підіймаючись до обрію, то знов спадаючи. Я помацав мої шелепи. Вони були неначебто на місці. Руки й ноги стирчали також. Я підвівся, клянучи всесвіт, і поспішив до дорогої спутниці. О, доленько, вона була ні трохи не ушкоджена, але в якому несказанному, якому жалюгідному стані була її розкішна біла сукня! Я присів біля неї напочіпки й не тямлячи себе з жалю, забелькотів:

— Хлоє, кохана Хлоє! Слово чести, я не хотів... Я просто не збагну, що сталося”...

Вона глянула на мене сірими, ще мить тому ласкаво розпроміненими, а зараз повними ненависти очима. Зміїна усмішка сповзла з її прекрасних уст:

— Ех, ви, нещасний, нікудишній ви філософе! Не здатні ви утримати дурного колеса! А ще й па-

त्याете — Хлоя, Хлоя! Ніяка я не Хлоя, зрозуміли? Ось приїде поліція — і що я їм скажу? Що скажу я своєму чоловікові, який лежить у шпиталі на приступ серця?

— Але ж я...

— Але ж ви, — перекинула моя спутниця, підводячись на ноги. Вона хотіла ще щось говорити, але за поворотом уже з'явилося поліційне авто.

Розповідати далі, читачу?

Це вже був не фейлетон, а протокол. Нас безпечно привезли до міста в новісенькому поліційному “крузері” і скерували кожного, куди потрібно. По деякому часі, приблизно і з порожніми кишеньками, я знову появився на баях еліти, але Хлої вже більше не бачив. Хто вона, кому світять тепер її очі, чие серце тріпоче в такт з її серцем? Не знаю — і не треба знати. Замнем для ясності. Це ж було не що інше, як любов до ближнього, як несказанна туга за казкою. Розумієте: туга за казкою...

Якби ж остання!

Вол. ШЕЛЕСТ,

Инж. Тех., член Королівського
Канад. Астрономічного Т-ва.

Умовність часу і безконечність

(Проблеми астронавтики)

Проблема часу, здавалося б, уже розв'язана і не потребує якогось детального розбору. Час, як поняття, вже має своє визначення і здається, що навіть було б недоречно ставити питання: “що таке час?” Та це тільки так здається. Вже при першій спробі застосування нашого земного часу поза межами землі у безмірному всесвіті, який ніколи не поставав і ніколи не закінчиться, — виявляється, що час є нічим іншим, як тільки умовною поділкою — продуктом географічно-геометричного розрахунку, яким ми користуємося у вимірах, приступних нашому розумовому змислові, і що ця поділка властива тільки нашій землі. Та навіть і на землі часова умовність підлягає штучним розрахованим відмінам. Візьмімо для прикладу, що торонтонець розмовляє з ванкуверцем по телефону. Розмовляють “у той самий час”, але їхні години показують зовсім інші години. Другий приклад: Пароплав, пливучи перетинає лінію міжнародньої дати, яка проходить між Чукотським півостровом і Аляскою, — на пароплаві треба змінювати навіть число дня, цебто, коли пароплав пливе на схід і перепливає лінію міжнародньої дати, скажімо, в суботу 24 січня, то слідуючий день теж буде су-

ботою 24 січня. Знову ж коли б пароплав перепливав цю лінію у західному напрямку в суботу 24 січня, то слідуючий день уже буде не неділею 25 січня, а понеділком 26 січня. Ця сама процедура зобов'язує також авіаторів, які перелітають лінію міжнародньої дати.

Чому ж так стається? — Цілком просто. Знаємо, що земля обертається навколо свого центру із заходом на схід. Географічно день починається на Чукотці (східний край Азії), а закінчується на Алясці (західний край Америки).

Кулоспівну поверхню нашої землі поділено меридіанами на 24 рівні пояси. Кожен з цих 15-градусних поясів умовлено називати годиною. Тобто, 24-ою частиною добового повороту землі навколо центру її величезної маси. Це обертання землі навколо свого центру впливає на зміну дня і ночі і є причиною того, що на поверненій до сонця стороні — день, а на протилежній — ніч. (Ріо де Жанейро — 12 год. дня. Токіо — 12 год. ночі.

Земля куля з великою швидкістю облітає навколо сонця (30 кілометрів на секунду). Одноразовий круг навколо сонця триває 365 днів, 5 годин 48 хвилин і 46 секунд. Цей період умовлено називати роком. Таким

чином рік є тією умовною поділкою, якою рахується вік людей, довготу літочислення від народження Христа, часову тяглість між історичними подіями та подіями життя окремих людей. Перевівши рік у місяці, дні, години, хвилини, секунди, а то й частини секунд, — можна робити менші і навіть досить дрібні часові виміри.

На інших планетах соняшної системи буде зовсім інший час. Та не тільки час, але й саме поняття часу. Для прикладу можна взяти планету Меркурій. Меркурій дуже повільно обертається навколо своєї осі. День Меркурія дорівнює часові 88 наших земних днів. За цей самий час Меркурій облітає по своїй орбіті навколо сонця. Отже, рік і день Меркурія є тією самою одиницею часу, яка рівняється трьом нашим місяцям.

Планета Марс обертається навколо центру своєї маси майже за той самий період, що і наша земля. Доба на Марсі тягнеться (за нашим часом) 24 год. 37 хвил. 23 сек., зате рік набагато довший, бо має аж 687 днів. А рік планети Плутон становить, приблизно, 250 наших років.

Тільки-що наведені приклади свідчать, що кожне астрономічне тіло в безвимірному абсолютному просторі всесвіту має свої власні

рухи, свою масу, а раз так, то і різне поняття часу.

Ми часто вживаємо такі слова як: "колись давно", "зараз", "завтра", "колись у майбутньому". З цих слів тільки слово "зараз" має більш-менш правдиве значення, але теж зв'язане з певними умовами. "Колись давно" і "колись у майбутньому" є абстрактними умовами вислову, який для повного розуміння потребує числової кількості часових показників. Ще більше умовно звучить слово "завтра". Хоч ми добре розуміємо, про що йде мова, але "завтра" не залишиться стало у тому дні, під яким ми його розуміємо, а так само умовно перенесеться ще на один чергово-слідуючий день, і так далі.

Слова "швидко" і "повільно" є поєднаним поняттям часу, руху й шляху. Ми розуміємо їх лише як загальне, невизначене порівняння якоїсь дії, яка без цифрових одиниць є лише довільним відношенням.

Дивлячись вночі на зоряне небо, ми бачимо безліч зір. Простір, у якому вони розміщені, як вже було згадано, немає ні початку, ні краю. Говорити про якісь шляхи конкретної міри всесвітнього значення, це значить приблизно міряти такі віддалі нашими мірами, встановленими на нашій планеті.

За одиницю міри в метричній системі взято десятиміліонову частину меридіана, від екватора до полюса і названо метром. Цю міру, поєднуючи з швидкістю світла, вживається в астрономічних розрахунках. У висліді аналізу світляних явищ природи, над якими довго велися

наукові спостереження, вираховано, що швидкість світла, як і швидкість радіо-хвиль є, покищо, найвищою швидкістю і тому прийнято цю швидкість вживати в астрономічних обрахунках. (Швидкість світла у безповітряному просторі дорівнює 300.000 кілометрів на секунду). Таким чином астрономи встановили, що від сонця до землі світло проходить приблизно за 8 хвилин. Від місяця до землі трохи більше як одну секунду, а від найближчої зірки "Альфа Центавра" світло летить до землі 4 роки. Є ще дальші зорі з такою величезною віддаллю від землі, що світло від них летить мільйони літ.

Як бачимо, час і простір настільки розтягаються, що навіть породжують сумніви в розумінні часу, простору і навіть свого власного зорового спостереження. Цей сумнівний погляд оправданий. Бо ми не впевнені, що зоря, яку ми бачимо "зараз", ще світить, чи погасла вже давно.

"В'язничний дім" — казав Плато — "є власний світ зору, і кожний шлях втечі з його наукового виміру веде глибше в невідоме лоно символізму і абстракції".

Останнім часом багато говориться і пишеться на тему міжпланетного літання. У більших університетах створено для цього питання спеціальні факультети астронавтики, які стимулами свого знання розв'язують складні проблеми міжпланетних комунікацій. Багато чого вже знайдено, але це тільки незначна частина складної гармонії природи. Не раз одно відкриття нашої науки на початок розв'язки другого. Так,

наприклад, відкриття планети Уран штовхнуло вчених на розшукування якоїсь ще іншої планети, яка силою свого притягання впливає на курс планети Уран. Учений Леверє обрахував і визначив приблизне місце тієї невідомої планети, так було знайдено Нептуна. Подібне притягання діяло і на Нептуна. Доводилося шукати причини — ще одної планети. Після довгого шукання її знайдено 1930 року і названо Плутон.

Не все те, що навіть буде вивчене теоретично, зможе бути напрямом для практичного освоєння. Зосереджуючи увагу на міжпланетне літання, навіть тільки в найближчих віддалях нашої сонячної системи, треба усвідомити, що час і простір будуть першою передумовою цього не легкого і надзвичайно складного під всіма оглядами завдання.

Щоб скоротити час лету, треба збільшувати швидкість. Матеріальне тіло, за формулою Айнштейна, не може летіти з швидкістю світла, бо при такій швидкості воно згубить свою масу — матерію. Щоб уникнути цілковитого зникнення в безвісті, треба було б компенсувати меншу швидкість довшим часом. Такий вихід теж не відповідний, бо при польотах на дуже далекі віддалі, не вистачить віку життя пілота і пасажирів.

Підсумовуючи вищенаведене, маємо враження, що наука нашого бурхливого століття ніби зупинилася перед великою завісою таємниць природи і відкривши красочку її з острахом і непевністю дивиться на грандіозну, гармонійну безконечність всесвіту. Безконечність як у часі, так і в просторі.

ХТО ПЕРЕЖИВЕ?

...Щоб рятувати демократію, американці припилили свою віру до щораз вищого й вищого стандарту життя, до більшої й більшої продукції яєць, молока, кукурудзяних виробів, шипучої соди, жувальної гуми.

Не диво, що не маючи живої духової близини, Америці не вдалося знайти признання, в той час, як ненависть, ворожість і зрада переслідують її на кожному кроці. Куди американці не йдуть, за ними тягнеться підозріння, ресантимент і ворожість.

"Найперше шукайте Царства Божого", сказав наш Господь, "а все інше вам додасться". Але, обернувши Христову заповідь, Америка проголошує світові: "Перше зробіться заможними, а опісля дістанете віру". А в цей час комуністи приймають і вчать ієрархію цінностей нашого Господа: "Перше будьте добрими марксистами", кажуть вони, "а тоді станете заможними".

У великій ідеологічній боротьбі між свободою і то-

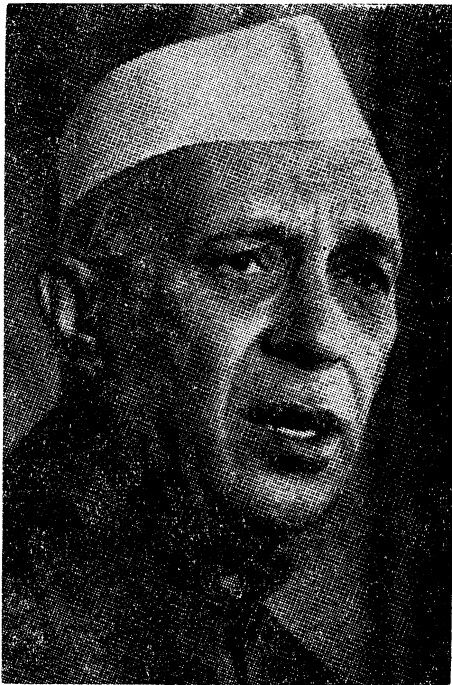
талітаризмом, обидва змагуні, здається, вже вибрали зброю і вирішили тактику. Американці вибрали зовнішні, реальні речі, пондерабілія — тілесне захоплення, щільні до тіла "бікіні", Діорові модні креації, морожені раки, "банана-сплит", жарену на вугіллі воловинку. Росіяни вибрали великі незміслові речі, імпондерабілія, — переконання, посвяту, аспірації, мрії, візію, людські душі...

У такій ситуації, хто вийде переможцем? Хто переживе? Для кого будуть боги ласкаві? Хай американські теоретики, прогресивні державні мужі й мільйонерські філантропи думають над відповіддю. Але чи виглядає це дуже нерозумно, коли ті, що вибрали порох, редукуються до пороку?

Prakash C. Jain

(Індуський мислитель в "Ю. С. Ньюз")

Подав О. Мар.

"Wherever genuine belief has disappeared Communism offers itself as a sort of religion and discipline and partly fills the otherwise empty space".

"But in spite of its apparent successes Communism, in the end, fails, partly because of its rigidity, but even more because it pays no heed to certain essential human needs".

"Communism... has certain insoluble contradictions inherent in the inflexibility of its structure. In suppressing individual freedom it brings about powerful counter tendencies".

"Force is an inseparable part of Communism. Its language and thoughts are those of violence. It makes use of compulsion, destruction and extermination".

"Fascism too has employed these methods".

"What has happened in Hungary proves that the desire for national freedom is stronger than any doctrine and will not allow itself to be subjected forever. A nation arose to free itself from foreign domination".

"It is senseless to talk of the good of the community when the good of the individual is ignored in the process, when the human being as an individual is sacrificed".

Nehru in: "Problems of Our Times"

Вісті з України

Я РОЗКОПАЮ...

Я розкопаю високу гору,
Біля пшениці тебе посію,
Неначе квітку блакитнозору,
Моє кохання, мою надію.

Я розхлюпочу в луках озера,
На сиву хвилью
знайшовши зладу,
Пущу як рибку червоноперу,
Моє кохання, мою відряду.

Щоб зашуміло,
як рунь, зелене,
З Дніпром заграло
весняно - мило,
Щоб не зів'яло воно у мене,
А хлопцям очі повеселило!

Ударять бубни
в вечірню просинь,
Нові весілля згуляє осінь
На українській моїй долині,
Де любі очі, де ночі сині.

Андрій МАЛИШКО

Я ВИРОСТАЛА У САДАХ...

Я виростала у садах,
Де груші достигали теплі,
І курявою лист пропах,
І соковиті пахли стебла.
Я виростала у полях,
Де сонця схід —

неначе спалах,
Де потривожена рілля
Опівдні м'яко парувала.
Я виростала у лісах,
Де сосни рожевіли станом,
Де важко падала роса,
На голубі лісні поляни.
Я виростала на Дніпрі,
Де височіють сині кручі,
Де на ніч ставлять ятери
Рибалки —

люди небалакучий...
І барви тих далеких літ —
Куди б не ділася тепер я,
Що б не писала, — як відсвіт,
Лежать на білому папері.

Ліна КОСТЕНКО

ПРО "НАУКОВІ" ВИДАННЯ В УССР

Цікавий лист М. Логвиновича вмістила "Робітнича газета" від 8.10. Дописувач кпить з деяких видань з "науковою" тематикою. Так, напр., кандидат технічних наук А. Чернявський і Н. Андрейко "довго трудилися над вивченням "фізики-ме-

ханічних властивостей і пружких деформацій деревини листяних порід, що росли на місці будівництва водоймища Кременчуцької ГЕС", хоч це була робота "навколо осикових кілків... не варта дірки з бублика". Кінець-кінцем "автори прийшли до висновку, що їх робота до рівня нулеві", бо технічні характеристики деревини вільхи і осики "близькі до даних, загальноприйнятих державних стандартів". Але їх праця була надрукована в ч. 6 "Наукових записок" Полтавського інституту інженерів сільсько-господарського будівництва, що недавно вийшло у Харкові, бо обидва вони є членами редколегії цих записок.

Подібне сталося в Симферополі. Редколегія "Вістей" Кримського педагогічного інституту, яка складається з чотирьох осіб, весь перший випуск XXIII тома, обсягом 7 друкованих аркушів, заповнила своїми статтями. "У кожній статті — переспів синтаксичних істин, почерпнутих з підручника російської мови". Логвинович пише, що це сталося за правилом: "сам пишу — сам читаю"....

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Київський університет видав книгу П. Федченка "Матеріали з історії української журналістики". Це перша спроба подати історичний огляд розвитку української журналістики. "Робітнича газета" від 2 грудня у нотатці "Історія української публіцистики" зазначає, що передреволюційна українська журналістика була важливою частиною національної культури, сприяючи її розвитку. В журналістичних виданнях друкувались уривки з "Енеїди", "Наталки Полтавки" та "Москаля-чарівника" Котляревського, оповідання Квітки Основ'яненка, вірші і байки Гулака-Артемовського, статті з історії літератури та мистецтва І. Срезневського.

Книга має розділ про розвиток журналістики в Києві, про перші газети в столиці, а також на західноукраїнських землях, про журналістично-видавничу діяльність ректора Київського університету М. Максимовича, публіцистику Шевченка тощо.

Книга, відмічається в нотатці, містить значну кількість рідкісних

історично-архівних матеріалів і зразки публіцистики та літературної критики з газет, журналів та альманахів першої половини XIX століття.

І ТОМ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Першого грудня відбулося в Києві засідання редакційної колегії Української радянської енциклопедії, яка розглянула підготовлений до друку I том енциклопедії. В обговоренні взяли участь різного фаху вчені, між ними академіки О. Щербань, П. Власюк, О. Маркевич, В. Данилевський, члени-кореспонденти АН Ф. Овчаренко та О. Макаренко, член Академії архітектури О. Заболотний, мистець А. Петрицький та інші.

Редакційна колегія схвалила пробний випуск I тому енциклопедії, і ще в грудні він повинен вийти друком.

Учені обговорили також працю над наступними II і III томами.

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ СУД У БЕЛЗІ ПОКАРАВ СМЕРТЮ ЧЛЕНІВ ОУН

Київська "Робітничая Газета" з 15 січня повідомила, що в місті Белзі на Львівщині закінчився чотириденний судовий процес у справі українських націоналістів (газета прозвала їх "націоналістичними вирождками") — Павла Дубецького, Гриця Мухи (псевдо "Галка"), Володимира Кобака ("Володар"), Ярослава Гадія ("Запорожець"), Ярослава Михайлюка, Івана Саноцького, Ориничка "та інших".

Підсудних обвинувачено, що "вони, як члени ОУН вночі з 13 на 14 квітня, 1944 року вбили багато комуністичних активістів у селі Низи на Львівщині, а потім далі продовжували виконувати накази проводу ОУН, прослідкували одного з передових колгоспників — Михайла Драбика і по-звірячому вбили його".

Далі сказано в акті обвинувачення, що після втечі німецьких військ із Львівщини підсудні перейшли на нелегальний стан, ховались по лісах, "нападали на місцевих мешканців і вояків сов. армії". Також сказано, що "Муха брав участь в обстрілі авта прикордонників, у висліді чого був смертельно поранений офіцер Лапістов".

Свідчив проти підсудних якийсь Володимир Шевчук.

У висліді процесу "судова колегія обласного суду засудила всіх до страти", тобто на смертну кару.

В УКРАЇНСЬКІЙ ССР ЖИВЕ БЛИЗЬКО 10 МІЛ. НЕУКРАЇНЦІВ

В офіційному звіті Центрального статистичного управління про минулорічний перепис населення ССР, між іншим, подані цифрові дані про національний склад населення поодиноких республік, отже й Української ССР.

Згідно з цим звітом (подаємо за київською "Рад. Україною" з 4 лютого ц. р.), на 41,558.000 мешканців Української ССР 31,852.000 записалися українцями (76.1 відсотка всього населення).

Решту населення Української ССР становлять: росіяни 7,400.000; жириди 840.000; поляки 363.000; білоруси 291.000; молдавани 239.000; болгари 219.000; мадари 149.000, греки 104.000; румуни 101.000 — разом 9.706.000 осіб.

УКРАЇНЦІ В СССР ПОЗА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ССР

За даними того статистичного звіту, в країнах СССР, поза Українською ССР, живе 5.129.000 українців, а саме (в дужках відсоток українців в порівнянні з всім населенням даної республіки:

Російська СФСР	3.377.000(2.9)
Казахська ССР	762.000(8.2)
Молдавська ССР	421.000(14.6)
Білоруська ССР	150.000(1.9)
Киргизька ССР	137.00(6.6)
Узбекська ССР	88.000(1.1)
Грузинська ССР	52.000(1.3)
Латвійська ССР	29.000(1.4)
Таджицька ССР	27.000(1.4)
Туркменська ССР	21.000(1.4)
Литовська ССР	18.000(0.7)
Естонська ССР	16.000(1.3)

Згідно з переписом, немає українців тільки в двох сов. республіках — Вірменській і Азербейджанській ССР.

Годиться відмітити, що в національному складі населення Російської СФСР серед всіх національних груп українці займають третє місце (перше росіяни — 97.845.000, друге татари — 4.077.000 осіб). Всіх мешканців СССР, що записались росіянами, є 124.588.000, себто 16.743.000 росіян живуть у СССР поза російською сов. республікою.

СТУПІНЬ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ССР

Також зазначено в статистичному звіті, що пересічно на кожних 1,000 мешканців Сов. Союзу 18 мають ви-

соку і 263 середню і неповну середню освіту. Щодо кількості людей із вищою освітою в поодиноких республіках, то перше місце займає Грузинська ССР (38 осіб на кожних 1.000 мешканців), за нею слідує Вірменська (28 осіб), Естонська, Латвійська і Азербейджанська (21), Російська (19), Українська (17), інші республіки, процентово до свого населення мають менше людей із вищою освітою. Отже в цій ділянці Українська ССР займає сьоме місце в СССР.

Відносно людей із середньою і неповною середньою освітою, Українська ССР займає в СССР п'яте місце — по Латвії, Грузії, Естонії і Вірменії — і має на кожних 1.000 мешканців 286 осіб із середньою або неповною середньою вищою освітою. Російська сов. республіка слідує по Українській (263).

МОСКВА ПРОДОВЖУЄ ВИСЕЛЮВАННЯ УКРАЇНЦІВ З УКРАЇНСЬКОЇ ССР

Харківське радіо повідомило, в своїх передачах з 29 січня ц. р., що на протязі грудня і січня ц. р. 370 родин з українських областей вирушили в Казахстан, щоб там поселитися. Приблизно 116 родин, у загальному яких 400 осіб, виїхало тільки з самої харківської області. Згадане радіо, подаючи це повідомлення, підкреслило, що ці переселенці "висловили бажання жити і працювати в нових областях Казахстану" і поінформувало, що переселенці належать до різних професій і різного віку. Держава мала асигнувати відповідні грошові допомоги для переселенців на загосподарювання в нових місцях поселення. Подана харківським радіо вістка підтверджує повідомлення з інших джерел про широку акцію виселення українців до Казахстану, на Далекий Схід і до інших сибірських околиць.

"СИРЕ ПОЛОТНО" І "БАРВИСТИЙ КИЛИМ" У ЛІТЕРАТУРНОМУ БАРАСТАТІ

Відомий польський письменник Ярослав Івашкевич згадує на сторінках варшавського журналу "Творчосць" свої недавні відвідини Києва і Москви, зустрічі з українськими і російськими письменниками. Він навіязує цей свій спогад до гостювання в Варшаві редактора московського місячника "Октябрь" Лева Шейніна і з цієї нагоди пише:

"...з ним могли ми розмовляти щиро, і він зрозумів засадничу річ: що до нашого письменства і до російського не можна прикладати тої самої мірки, бо це два різні явища. Різниця виходить з історичних традицій, з різниці вибору, врешті з самих розмірів. "Советська література — це література 100 народів, барвистий килим, сплетений з маси різнокольорових ниток, тоді коли наше письменство — це малий ткацький варстат. Ткане на ньому полотно може є сіре — але зате дуже міцне й однорodne."

Івашкевич, очевидно, волить це сіре полотно, бо воно своє, набагато більш мистецьке, без соцреалістичної січки і без гидкого кадила партії та "старшому братові"...

Найталановитіші твори, напр., української літератури позбавлені вільності вислову, широти, повні аґітаційного "фаршу" і коліноприклоніння перед Москвою, а через те здебільша не мають тривкості, ані мистецької вартості, які могли б мати в умовах праці авторів на скромному ткацькому варстаті, як це мають змогу польські письменники.

М. РИЛЬСЬКИЙ У ВАРШАВІ

Як подає сов. преса, у Варшаві відбулася зустріч членів президії столичної Ради народової з українським поетом Максимом Рильським. В зустрічі взяла участь секретарка Головного правління Товариства польсько-советської дружби Е. Орловська.

М. Рильський передав у розпорядження голови Президії столичної Ради народової З. Двораковського премію Товариства польсько-советської дружби, присуджену йому в цьому році за досягнення в справі популяризації польської літератури в Советському Союзі.

Відповідно до побажання М. Рильського ця премія в сумі 20 тисяч злотих буде використана на будівництво у Варшаві однієї з шкіл.

ДОМАГАЮТЬСЯ РЕПРОДУКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ МАЛЯРІВ

У "Літературній Газеті" вміщено листа студентів Київського університету, В. Плачинди, Ю. Домошенка і Я. Качинської, в якому вони звертаються до українських видавництв з закликом друкувати репродукції картин українських малярів. Вони пишуть:

"Велику і кошовну спадщину залишили нам клясики українського живопису, чудові витвори дають сучасні українські радянські художники. Їх знають і люблять трудящі, але придбати собі не можуть: нема в продажі. Широкою популярністю на Україні користуються й твори російських мистців, зокрема картини на українські теми, як-то чудове полотно І. Рєпіна "Запорожці пишуть листа турецькому султанові". Із свічкою його не знайдеш у Києві, а що вже казати про сільську місцевість. Народ добре знає картини М. Пимоненка: "В похід", "Ярма-рок", "Свати", "Українська ніч", "Додому" та багато інших. Але важко придбати репродукції з цих картин. Твори ці, звичайно, видавалися та, очевидно, дуже рідко і до того ж надто малими тиражами.

Нелегко знайти репродукції картин популярних у народі художників С. Васильківського, К. Трутовського, С. Святославського, П. Мартиновича, К. Костанді, М. Дергуса, І. Іжакевича та багатьох інших.

Широко відома виняткова мистецька майстерність Шевченкового пензля. А чи багато бачимо репродукцій з його картин? На превеликий жаль, — ні. Чимало є бажаючих придбати хороші, справді художні портрети українських письменників, приміром, портрети І. Франка і Лесі Українки, створені І. Трушем. Чому ж Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури не випускає їх у належній кількості?"

З БАЛАЛАЙКОЮ, ЧИ БЕЗ НЕЇ?

"Молодь України" розпочала статтю А. Гуменюка дискусією на тему, чому нема державної оркестри українських національних інструментів, коли всі інші союзні республіки мають такі оркестри. Гуменюк навіть намілює зробити закид київській Державній Консерваторії, що вона виховує лише домбритів, баяністів і балаласчників, а не підготовляє гравців на українських народних інструментах. Черговим голосом у цій цікавій дискусії, що відбиває між ін. боротьбу за збереження національного характеру української музики, був збірний лист Данькевича, Геліса, Клімова, Мінківського та ін., які раді б бачити в українській народній оркестрі теж ті інструменти, що буцімто "сьогодні міцно ввійшли в побут українського народу: баяни, домб-

ри, балалайки". Цьому потуранняю обмосковлення української народної музики протиставились Рильський, Ревуцький, Людкевич, Козицький та ін. У своєму збірному листі вони доказують, що, як не підходить бандура до російських народних інструментів, так само балалайки і домбри лише псуватимуть властиве звучання української народної оркестри. Між ін. цікаво, що навіть при обговорюванні таких неполітичних справ автори здебільшого не наслідуються виступати індивідуально, а вважають за безпечніше публікувати збірні листи.

ЯКІ ПІДРУЧНИКИ ВИДАЮТЬ В УССР?

"Літературна Газета" в ч. 82 п. н. "Такі підручники непотрібні" подає між ін. таке:

"Українська мова багатьох підручників з німецької мови для середньої школи збіднена, засмічена. Підручники, якими користуються учні 5—10 клас, не оригінальні, а перекладені з російських. Але що то за переклад?!

Та найсумніше враження справляють словники, подані в кінці підручників. Насамперед звертаєш увагу на те, що тут багато слів і зворотів, зовсім не властивих українській мові. Наведемо приклади: білет (квиток), навперегонки (навипередки), надівати (одягати), засипати (заснути), просипатися (прокинутися), кофє (кавз), багато років тому назад (багато років тому), проголодатися (зголодніти), світ (світло), заклопувати книжку або двері (закривати книжку, зачиняти двері).

Часто в словниках подається один відповідник, і до того ж не найкращий і не найточніший. Там, де треба "овочі, городина", знаходимо лише "овочі", є "просьба", немає "прохання", є "кам'яна стіна", немає "мур", є "мирний", немає "лагідний" (скажімо, "лагідна вдача"), є "бичувати", немає "картати" "таврувати", є "стрільба", немає "стрілянина" і т. д. і т. д. Що й казати, з таких словників рідна мова ніколи не постане перед учнями в усій своїй красі й багатстві.

На приклади неохайного й безвідповідального ставлення до української мови тих, хто здійснював переклади підручників, натрапляємо на кожному кроці. Та наводити їх більше, очевидно, немає потреби".

ОДУМІВСЬКА ХРОНІКА

СПОРТОВІ УСПІХИ ОДУМІВЦІВ

В суботу 30-го січня 1960 року в спортивній залі Православної Громади в Торонто з ініціативи Головної Управи ОДУМ-у Канади та Торонто-тонської філії відбулися міжфіліальні відбіванкові змагання за чашу ОДУМ-у між філіями Баффало, Сан. Кетринс та Торонто.

Робили приємне враження зі смаком удекоровані залі та домівка ОДУМ-у. Змагання окремих філій були вбрані у гарні зі смаком пошиті спортивні уніформи, прикрашені емблемами своїх філій.

Висліді змагань:

I-ша рунда:

Торонто — Сан. Кетринс	2:0
Сан. Кетринс — Баффало	2:0
Баффало — Торонто	2:0

II-га рунда:

Сан. Кетринс — Торонто	1:0
Сан. Кетринс — Баффало	1:0

Суддював **М. Трофимович** ("Три-зуб").

Переможцем змагань вийшла дружина філії Сан. Кетринс.

Після змагань одумівки філії в Торонто влаштували для змагунів перекуску. Голова Г. У. **П. Родак** подякував учасникам за добре переведені змагання та п. М. Трофимовичу за його працю.

Увечері заходами Управи філії ОДУМУ-у в Торонто та відбіванкової дружини ОДУМ-у відбулася спортова забава, на котрій дружині філії ОДУМ-у Сан. Кетринс було урочисто вручено переходову чашу ОДУМ-у. Також було вибрано "джентлмена спорту" друга **П. Келембета**.

Слід підкреслити, що останні змагання філій ОДУМ-у показують неабиякі досягнення в культурі відбіванкового спорту. Можна сподіватися, що на цьогорічній Всеодумівській Зустрічі дружини вищезгаданих філій покажуть ще кращі досягнення.

О. С.

ОДУМІВСЬКА ХРОНІКА З КЛІВЛЕНДУ

В кінці грудня 1959 р. філія відбула свої місячні збори. Створено хор колядників та проведено декілька проб. ОДУМ відвідав громадян з колядою та поздоровив їх з святами Різдва Христового. Одумівські колядники під керівництвом **Василя Пономаренка** провели успішно коляду, прибутки з якої розподілено так: 1) на "Молоду Україну" 60

дол., 2) для УНРади — 50 дол., 3) на Церкву св. Симона в Парижі — 15 дол., 4) на УККА — 10 дол. Решту з коляди залишено при філії для придбання уніформи та прапору. Крім того управа філії вислала різдвяні поздоровлення таким філіям: Нью-Йорк, Неварк, Філадельфія, Баффало, Детройт, Чикаго і Мінеаполіс.

15 січня 1960 р. філія влаштувала зустріч Нового Року, на яку було запрошено як молодь, так і старше громадянство. Для підготовки цього вечора було вибрано комітет на чолі з **Григорієм Шішутю**. Члени філії розпродали біля 400 різдвяних карток. За розпродаж різдвяних карток слід подякувати: **Василеві Пономаренку, Галі Трохименко, Галі Федченко, Раї Ткаченко, Вол. Долбину**. Філія ОДУМ-у вела підготовку до свята 22 січня і до зустрічі Президента УНР в екзилі **Др. Ст. Витвицького**. Для цього придбано одумівську уніформу (для хлопців і дівчат) та куплено букет квітів, який вручила п. Президентіві одумівка панна Галія Трохименко під час свята, вітаючи гостя від філії ОДУМ-у. Під час промови п. Президента на сцені стояла група одумівців з національним прапором, частина з них була в українських національних убраннях, а частина в одумівській уніформі. Голова філії **Вас. Пономаренко** брав участь у бенкеті, влаштованому з нагоди приїзду п. Президента до Клівленду, та палкими патріотичними словами вітав гостя від ОДУМ-у Клівленду.

В неділю 24 січня 1960 р. відбуто місячні збори філії, на яких зроблено звіт за коляду і вечір (зустріч Нового Року) та ухвалено влаштувати велику одумівську забаву, в суботу 27 лютого 1960 р. в залі "Лемко". З цією метою вибрано Комітет забави на чолі з **Василем Пономаренком**. Після зборів для одумівців і старших громадян одумівець **Григорій Терещенко** висвітлив різномодні фільми. Філія плянує придбати власну домівку та власний прапор. Відбіванкова одумівська дружина "Дніпро" в зимовий період відбуває тренінги з іншими дружинами двічі в тиждень у одній зі спортивних залей. Філія запланувала також влаштувати ближчими днями свято крутянських героїв.

Одумівець.

ДЕШЕВИЙ МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТ МІЖ США Й ЕВРОПОЮ

Нова європейсько-американська корабельна компанія замовила у голландських корабельних будову 4-х великих пасажирських кораблів, які мають плавати між Нью-Йорком і Лісбоною.

Водоемкість кожного з кораблів — 120 тисяч тонн. Кожний корабель може вмістити 8 тисяч пасажирів.

Перший з них повинен бути готовий через 3 роки. Будівництва останніх кораблів закінчаться впродовж дальших 2-х років.

Нова європейсько-американська корабельна компанія поставила собі за мету забезпечити дешевий морський транспорт між Сполученими Штатами Америки та Європою. Подорож туди й назад коштуватиме в середньому 175 американських доларів.

Рівночасно з будовою кораблів нова компанія плянує будівництва в різних країнах Європи низки готелів, кожний на тисячу ліжок.

СОВЕТИ КОПІЮЮТЬ АМЕРИКАНЦІВ

Советські кінооператори зняли на плівку весь процес монтажу павільйону американської виставки в Москві. Цей фільм демонструватиме нові методи інженерного мистецтва і працю механізмів та приладів, застосованих при будові павільйону виставки.

На думку Йосифа Айделянда, одного із советських інженерів-будівельників, що брали участь у побудові американської виставки в Москві, більшість простих і дешевих способів монтажу, які застосовуються американськими техніками, можуть з успіхом використовувати і советські будівельники. В статті, що її написав Айделянд в "Промислово-економічній газеті", він висловлює думку, що ознайомлення з цими методами при допомозі фільму буде надзвичайно корисним для советських спеціалістів.

Дорогі Читачі! "Молода Україна", як і кожне еміграційне видання, перебуває у постійних фінансових труднощах. Ми не маємо звички постійно скаржитися і просити допомоги, бо це річ неприємна і Вам, і нам. **Вашою найкращою допомогою "Молодій Україні" буде збільшення кількості її передплатників.**

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

В. Білик, Філадельфія. — Піде в черговому числі.

С. Криволап, Аделаїда. — Книжки вислано. Розрахунки ведіть з "Молодою Україною", на нову адресу.

В. Сварог, Каліфорнія. — Журнали вислано. Чекаємо нових матеріалів.

П. Гурський, Філадельфія. — Перекази одержали. Щиро дякуємо Вам та всім одумівцям-колядникам.

Д. Завертайло, Чикаго. — Беремо до уваги Вашу пораду і зробимо все від нас залежне.

Виправлення помилки.

У січневому числі "Молодої України" у вірші П. Тичини "Весь Київ наче храм" (стор. 2-га) трапилася прикра друкарська помилка. Рядок 5-ий ("Вкраїнцькі серця") має бути останнім рядком цього вірша. Просимо Шан. Читачів мати це на увазі, особливо у випадку використання цього вірша для деклямації.

Редакція.

Звертаємо увагу Шановних Читачів на нову адресу Редакції та Адміністрації "Молодої України": "Moloda Ukraina", Postal Station "E", Box 8, Toronto, Ont., Canada.

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтеся

до

найбільшого українського бюро продажу реальностей

R. CHOLKAN Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W. Toronto, Ont. Tel.: LE 2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ — ПІДПРИЄМСТВА

Український Робітничий Союз

ОДНА З ПЕРЕДОВИХ БРАТСЬКИХ І
ДОПОМОГОВИХ УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВ
В АМЕРИЦІ І КАНАДІ.

Понад 24.000 членів — сім мільйонів майна — два мільйони надвишки. Модерні і догідні роди забезпечення — низька членська вкладка — надзвичайна допомога. Допомога у випадку хвороби й каліцтва — безробіття та іншого нещастя. Допомога студіюючій молоді — стипендії — семінарі — спорт — дитячі підприємства — літні табори. Допомога українським культурним, громадським і гуманітарним установам.

ПЕРШОКЛЯСНА ВАКАЦІЙНА ОСЕЛЯ
В ГЛЕН СПЕЙ, Н. Й.

Мальовничий простір розкішного парку — модерно устатковані кімнати — першокласний харч — модерний павільйон для танців — джерельне озеро — купання — спорт — культурна розвага.

ТИЖНЕВИК "НАРОДНА ВОЛЯ"

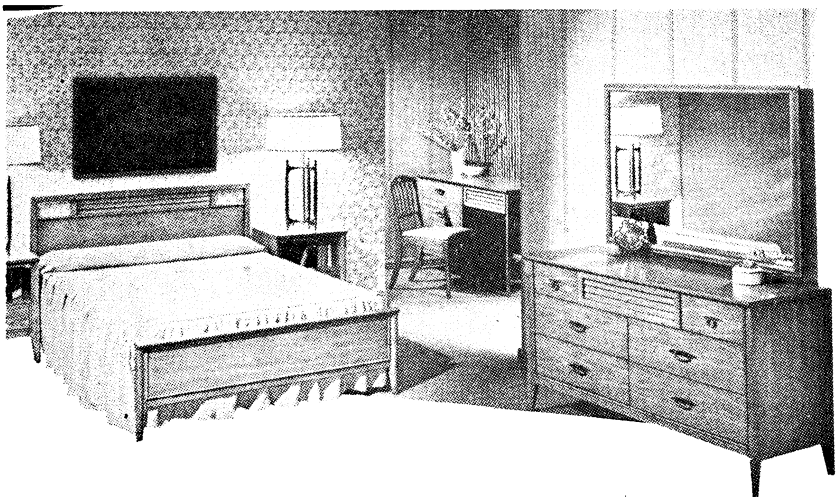
Виразник української демократичної
і державницької думки.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ СОЮЗ

всеукраїнська установа — гордість української спільноти в Америці і Канаді. Він об'єднує всіх американських і канадських громадян українського роду без огляду на їхнє релігійне вірування, територіальне походження і політичне переконання.

Вступайте в члени Українського Робітничого Союзу. Пишіть до Головної канцелярії на адресу:

UKRAINIAN WORKINGMEN'S ASSOCIATION
440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., U. S. A.

ЧИ ПОДОБАЄТЬСЯ ВАМ ЦЯ СПАЛЬНЯ?

Це не єдиний зразок, який ми можемо Вам показати! Наша фірма розміщена в трьох великих крамницях, пропонує справді небувалі вибір хатнього устаткування, кухонь, телевізорів, холодильників, радіо-апаратів, фортепіанів та різних музичних інструментів.

ALPHA FURNITURE CO.

735 Queen St. W., — 587 Queen St. W., 3030 Dundas St. W.
Toronto, Ontario.